

Afrikako ahozko literatura, memoria kolektibotik kritika sozialera

Ana URKIZA

Afrikako herrialde gehienetan bezalaxe, Ginea, Mali, Mauritania, Senegal, eta inguruko beste herrialde askotan, herriaren jakeria eta balio sistema, oraintsu arte, ahoz transmititu izan da.

Herritarren eguneroko bizitzan present dagoen ahozko tradizio honek, lau genero ezagutu izan ditu: esaera zaharrak edo erre-frauak, ipuinak, bedeinkapena eta kantua. Badira, aipatutakoez gain, umeez hain gustoko dituzten asmakizunak ere, literatur genero bezala kontsideratzen dituztenak.

Esaera zaharrak eta bedeinkapenak eguneroko bizitzan eta el-karrizketetan erabili izan diren generoak dira: ez da egon ekintzarik, agurrik, harrerarik eta eritzi ematerik, bedeinkapenik gabe. Ezta azalpen, adibide edo arrazoi biderik, erre-frau edo esaera zaharretan oinarritzeke.

Kantua ordea, emakumeen aferatzat hartu izan da. Erritualak edo festa hasierak ditu, sorleku normalean, egoera edo kasu oso berezietan, inprobisatzera ere helduaz.

Genero hauetaz aparte, herrialdearen sorrerari buruzko errezi-talak edo eta sakrifizioaren aldeko otoitz tradizionalak ere aipa daitezke.

Genero epikorik ezagutzen ez duen ahozko tradizio honetan, ipuinak esaera zaharren ilustrazio dira, memoria kolektiboaren gordeleku eta heziketa sozialerako eskola.

Gatozen beraz, Afrikako ahozko literaturaren barruan kokatzen diren ipuinen ezaugarriak aztertu eta gizartean betetzen duten funtzioa ezagutzera, Karthala bildumak 1980-95 bitartean jasotako 170 ipuinetatik mostra gisa aukeratu eta frantseseratik itzulita ditugun ondoko 17 ipuinotan.

1. Gaueko hitzak

Ipuin kontaketarako une aproposena, lehorte garaia da. Urtaro honetan, gaubelak antolatzen dira, espreski, ipuin kontaketetarako. Delako gaubela hauek, etxeetako patioetan eratuko dira eta hotz egin ezker, etxolaren batetan, suaren inguruan bilduta. Gauari oldartzen zaion su horren inguruan, herritarrek, lurreen eseri eta borobil bat osatuko dute, han kontaktzen dena zirkulua eratzen dutenen artean gelditu dadin. Delako zirkulu horretan, edozeinek har dezake hitza: zahar zein gazte, gizon zein emakume.

Gehientsuenetan, herriko gertakizun eta istorioak ezagutzeko irrikaz dauden umeek damaiote hasiera ipuin kontaketari; eta gero, hitza kontalari batengandik bestearengana pasatuko da.

Sarritan, hitza egokiro erabiltzeko dohaia duen kontalariari, gai berriak proposatu eta ipuin gehiago kontatzeko eskatuko zaio.

Baina ipuinak, batez ere, "gaueko hitzak" dira, ilunabar-gauantza sartutakoan baizik ezingo direnak kontatu, eguzkia lotaratu eta gero beti ere. Iluntasunak, entzulegoaren kontzientzia eta bihotza irekita harrapatzea lortzen du; horrela, ipuinaren mezuak eragin handiagoa izango duelarik.

Gaubelari hasiera ipuin motzekin emango zaio, noizbehinka kantuak tartekatuz eta baita asmakizun edo igarkizunak ere. Eta giroa berotzen doan heinean eta umeak lotaratzen, ipuin luzeagoek hartuko dute erreleboa eta gai sakonagoak tratatuko dira.

2. Ipuinen publikoa

Ipuinak ulertu nahi dituztenentzako asmatzen dira: ikasi nahi dutenentzat eta entzuteko jarrera daukatenentzat.

Publikoa narratzaileak kontaktzen duen ipuina dekodifikatzera gonbidatzen da, eta aske da, ipuinaren mezua bere bizipen eta

esperientziaren arabera interpretatzeko, azken helburua, publikoko partaide guztiei erakusgarri izan dakien baita.

Publikoak edo entzulegoak badaki, halere, bi irakurketa egin beharko zaizkiola kontatzen den ipuinari: azalekoa edo hitzez-hitz kontatzen dena batetik, eta sakonekoa edo mezu izkutua aurkitzen denekoa, bestetik.

3. Ipuinen helburu soziala

Ipuinak oroimen kolektiboaren lekuko dira. Kontalaria eta entzuleak bizi direnoko gizartearen ingurua, arazoak eta buruhausteak jakitera ematea da beraien helburu, hots, gizakiaren eta gizartearen oinarrizko galderei erantzun egokia ematen saiatzea dute xede: gizakiak bere ingurukoekin duen harremana definitzea, gizonen eta emakumeen rola zeintzuk diren argitzea, nagusi eta gazteen arteko eztabaidak zertan gauzatzen diren azaltzea, gizartearekiko menpekotasunaz eta eraginaz kontura araztea, etab.

Ipuina, eguneroko bizitzako arazoak konpontzeko eta gizartea nolakoa den azaltzeko erabiliko den tresna da. Gizarte horren ingurune naturala deskribatzeaz gain (paisaia, fauna, flora,...), ipuinak, giza bizitza eta egunerokotasunak dakarkizkigun dramak aurkezten dizkigu.

Ipuinen funtzio nagusia hezitzailea da, beraz: elkarrekin bizi-tzen ikasteko pautak eta gizartearen balio sistema jakitera ematen dute. Gizartea aztertzen da kritika sozialean oinarrituz, elkarbizitza helburu duen gizarte berri bat egituratzeko azken helburuz. Ipuinak, errealitatearen erakusgarri dira beren osotasunean, bai kontzeptualizazioan eta bai istorioari dagokionean, oraindik esperientzia berrietan busti ez direnentzako eskola gai bilakatuko direlarik.

4. Ezaugarriak

Eskenatoki gisa gaua aukeratzen duten ipuin hauek lau ezaugarri nagusi dituzte:

1. *Ipuinak jolastuz kontatzeko asmatuak dira*: kontalariak abileziaz nahastuko ditu umorea, deskribapenak, hiperboleak eta

beste hainbat eta hainbat baliabide, entzulegoaren arreta irabazteko. Barre eta jolas artean ipuin kontalariak gizartearen hutsuneak kritikatu ditu.

2. *Ipuina, hizlariak trebatzeko eskola da*: umeak eta gazteak kontalariari begira egongo zaizkio begiak kliskatu gabe, kontalariak dioena entzunez eta bere mugimendu eta keinu guztiak buruan gordez, gerora imitatzeko. Horrela, gaztetxoek publikoan hitzegiten ikasiko dute eta lotsak ume-umetatik bentuzten. Elokuentziarako eskola honen urrezko erregela zera izanen da: entzulegoa konprometaztea, hau da, aurrean antzezten zaion ipuin edo antzerkian parte hartzera bultzatzea edo aktore izatera gonbidatzea.

Hizlari onenen artean aukeratzen dira usu, familia, klan edo eta tribuetako ordezkari edo bozeramaleak.

3. *Gauetz kontatzearen arrazoia*, egunez gertatzen zaizkigun jazoera edo fenomeno ulergaitzei *erantzun sinesgarri bat ematearena da* eta ipuinarena, gizakiaren jakinnahi intelektualari erantzutea, hau da, galdera egarria asetzea. Ipuin guztiek dute oinarri enpiriko bat eta gauaren iluntasunak mezua seriooki hartzen laguntzen du, gauak beti ere kontzientziarekin harremanetan jartzen gaituelako edo eta kontzientzia garden eta barreiarri agertzen zaigulako.
4. *Ipuinek izaera etiologiko eta dogmatikoa dute*. Ipuinak, nagusientzako, batez ere, egiaren hurbilpen sinbolikoa dira.

5. Gaiak

Ipuinek gizartearen arazo eta buruhauste nagusiak deskribatzen dizkigute: akordio eta aldaketa berrien beharra aldarrikatzen dutelarik. Indarra eta botere arbitrarioa kritikatzeko, gehiegikeria, azken finean. Eta balio handia ematen zaio pazientziari, ohituraren errespetuari eta nagusiekiko menpekotasunari.

Gaiaren aukeraketari esker, ipuinek bi irakurketa posible aurkezten dizkigute: *ipuinaren lehenbiziko irakurketa edo entzunaldiak*, beti mundu imaginario batera garamatza; animaliak gizakiak bailiran mintzatzen eta portatzen dira, gizakiek metamorfosia pairatzen dute, edo eta jeinu eta izpirituek nonnahi asaldatzen gaituzte.

Dimentsio ezberdin bateko unibertsoa erakusten zaigu ipuinen bidez.

Ipuin hauen *bigarren irakurketa edo entzunaldian ordea*, ipuinak gizakia bizi deneko gizarteaz eta inguruaz mintzo dira.

Herrialdeetan ezagutzen diren arazoei irtenbidea emateko asmakizunak dira eta errealitatean aplikagarriak gainera. Zaila egiten da ipuina bera eta ipuina asmatu izan deneko gizartea edo herrialdea bereiztea. Horregaitik, gizarte edo giza antolaketa gune txikietan, zeinetan mundu guztiak elkar ezagutzen duen, arazo erreal bati buruz mintzatzen bada ipuina, oso nabarmena da ipuinaren mezua eta mezua igortzen zaion entzulegoaren perfila. Arrazoi hori dela medio, galderak ez dira sekula zuzenean jaulkitzen, irudi eta sinboloen bidezko lengoaiaren bidez iradokitzen baizik.

Ipuina lengoaiaren bidez helarazten den balio sistema da, zeinetan, etika eta filosofiaren barruan sartuko genituzkeen gai edo galderak ikutzen diren.

Etikari buruz hitzegiten zaizkigun ipuinetan, gizarteak zer izatera heldu behar duen, gizakiaren nahi indibidualaren eta komunitatearen ohituren arteko harremanaz, eta gizakiek akordio bidez lortu behar duten ordenuari buruzko informazioa jaretsiko dugu.

Ipuinaren bidez, ulertzen ez dugun beste dimentsio batera heldu ahal izango dugu. Gizakiak beti galdera berberak egiten dituela konturatuko da kontalaria: gizakiaren harremana beste gizaki bizi-dunekin, ohiturekin, emakumeekin, gazte eta nagusiekin,... Eta gai hauexek izango ditu, hain zuzen ere, mintzagai.

Ipuina, heziketa eta pedagogia modu bat izango du kontalaria, munduan nola bizi behar den erakusteko balioko diona: nagusiengandik jasotako jakituria, pentsatzeko moduak, sentsibilitatea eta portaera, pertsonen giza kalitatea, etab.

Eta ipuina, bestalde, jolas soziala izango du: umorean oinarrituz, portaera sozialei buruz pentsa araztea eta gehiegikeriari buruz barre egitea lortuko duelarik.

Gaiaren tratamenduari dagokionez, aldiz, honako ipuin motak bereiz ditzakegu:

- *Fabulak*: ipuin labur eta irekiak. Pertsonaia nagusitzat animaliak hartuz, gaiak zabal eta zuzen azaltzen dira.
- *Ipuin-enigmak*: pentsa arazteko erabiliak, ipuinaren bukaera normalean irekita utziko dute.
- *Ipuin filosofikoak*: etorkizuna, heriotza, eta beste hainbat galderi erantzuten saiatzeko erabiliko dira.
- *Familian oinarritutako ipuinak*: hauen artean, gai erabilienak zeloak eta ezkontzak dira.
- *Ipuin heroikoak*: pertsonaia izarrak umezurtzak, ama-ordeak eta deabrua dira.

Gai garrantzitsuenak, *ideia estereotipatu batzuen bidez* azaltzen dira eta hauen artean ezagunenak honako hauexek:

1. AUSARDIA: erregearen alabarekin ezkontzeko, ausardia erakutsi edo demostratu behar da.
2. SARIA edo IRABAZIA: ausartari, sari gisa, erregearen alabarekin ezkontzea eskaintzen zaio.
3. JAKITURIA: gizonak beren ausardia eta jakituriaren berri ehi-zaren bidez eman beharko dute aditzera.
4. PRENDA: ia ipuin gehienetan agertzen da prendaren bat ipuinaren garapenerako ezinbestekoa izango dena.
5. BERTUTEA: emakumearen bertute nagusi bezala edertasuna agertzen da.
6. PROMESA: normalean, apurtutako promesetatik ateratzen dira ipuin berriak edo kritikatu beharreko gaiak.
7. ZIGORRA: zigorra da justiziaren seinale. Eta zigorrik ezagunena, itsu gelditzearena da.

6. Pertsonaiak

Pertsonaiei dagokienez, 3 ipuin mota bereiz daitezke:

1. *Pertsonaia nagusiak gizakiak eta deabrua direnean*. Adib: ama-ordea eta deabrua; umea eta deabrua; neska, neba eta deabrua; gizona, emaztea eta deabrua,...
2. *Pertsonaia nagusien artean, gizakiak eta animaliak nahasten*

direnean. Adib: elefantea eta printzea; neskatila eta sugea; nekazaria, txoria, erregea eta itsua; gizona, emaztea eta lehoia,...

3. *Pertsonaiak animaliak direnean*. Adib: igela eta elefantea; antilopeak eta otsoa; kamalehoia; erbia eta untxia; arratoia eta txinurria,... Pertsonaia hauek, gizakiak errepresentatzen dituzte beren egitateetan, portaera, erreakzio, ezaugarri eta ikusten ez diren keinu guztien erabileran.

Pertsonaien arteko harremana, familia gunean kokatzen da. Harreman horren ikuspegi baikorra, anai-arreba edo guraso eta seme-alaben arteko lotura eta jazoerak deskribatuz ematen da aditzera, eta ikuspegi ezezkorra, aldiz, ama-ordeak betetzen du.

Ama-ordea agertzen denean, ipuinaren norabidea aldatu egiten da. Hau da, bigarrenez ezkontzen den gizonaren edo aitaren etxean, lehenagotik ezagutzen zen bakea eta zoriona edo anaia-artekotasuna desagertzen hasiko da.

Gaizkilearen rola beteko duen beste pertsonaia, deabrua dugu. *Deabruak gaizkile eta orojakilearen papera* betetzen du ipuin guztietan, handik edo hemendik, bere esanak, nahiak eta eskabideak sahiestu behar izango direlarik.

Herriko bakea nahastera etorriko dena, ordea, kanpoko edo atzerrikoa izanen da beti, eta herriak, batuta lan egin beharko du kanpotik etorri zaion gaizki hori konpontzeko edo gaizkilea herri-tik kanporatzeko.

Asko erabiltzen den *baliabidea metamorfosiarena* da, hau da, gizakiak animalia edo animaliak gizaki bilakatzearena; itxuraldaketa honen arrazoa, ipuinaren hasieran azalduko den arazoaren aurrean egia jakiteko edo eta gizakiaren ezaugarriren bat hobeto ezagutzeko izango da.

Pertsonaia nagusiak *animaliak direnean*, ipuinen helburua erakutsia ematea da. Hau da, zuzenean gizakien egoera bat aurkeztu eta horri buruz zita etiko edo morala eman beharrean, animaliak lekutzen dira gizakiaren ordeztu eta horrela, narratzailearentzako edo kontalariarentzako askoz errazagoa da gizon-emakumeen jokaera eta gizarteko akatsei buruz hitzegitea animalien ahotik.

Adinari dagokionez, pertsonaia zaharrak eta gazteak agertzen

dira. Eta adinari egiten zaion irakurketa zera da: zaharrak jakituria, pazientzia, esperientzia eta maitasunaren lekune direla eta beraz, ondo hartu behar direla. Arazo asko eta asko konpontzeko erremedioak edo eta jeinuek eskatutako galderen erantzunak, zaharrek dituzte maiz. Badaude baita, *pertsonaia konkretu batzuen inguruan* mugitzen diren ipuinak: umezurtzak adibidez. Umezur-tzen aldeko ipuinak anitz aurkituko ditugu Afrikako ahozko literaturan.

Pertsonaien arteko *elkar-bizitzari dagokionez*, Afrikako herriak ekosistema asko zaintzen du eta ekosistema horretan, gizakiak animaliekin behar duela aditzera ematen da. Horretarako, pertsonaia nagusien artean animaliak eta gizakiak nahasten dira, animaliei gizakien ezaugarriak erantsi, eta nolabait, jainkotzera heltzen direlarik.

7. Egitura

Ipuinak narrazio egituratuak dira, bata bestearen atzetik lotzen diren sekuentziaz osatuak. Gehienek, egitura errepikakor bati erantzuten diote, elkarri lotuta doazen sekuentzia horiek, pasadizu bera, egoera, pertsonaia edo leku ezberdinen berri emateko erabiliko direlarik. Ipuin afrikarrak bi irakurketa eskaintzen dituela esan badugu arestian, bi egitura dituelako da, hau da, kanpo eta barne egitura.

7.1. Kanpo egitura

Bost elementuk osatzen dute ipuinaren kanpo egitura:

1. Hasierako formula
2. Sekuentziak
3. Parte kantatua
4. Sekuentziak
5. Amaierako formula

Hasierako eta amaierako formulen helburua, entzulegoari formula bi horien artean kontaktzen dena irreal dela aditzera ematea da, asmakizuna dela, alegia.

7.2. Barne egitura

Barne egiturari dagokionez, beste honako sailkapena egin genezake:

1. Pertsonaiaren edo eta arazoaren aurkezpena.
2. Arazoaren garapena: pertsonaia, egoera eta leku berrien agerpena. Kantuak eta esaera zaharrak hementxe tartekatzen dira.
3. Ipuinaren amaiera eta mezuaren igorpena.

Gaiaren garapenari lotuz, ordea, egitura mota bi bereizten dira:

1. Txarretik onera doana: GABEZIA, HOBEKUNTZA, ASETASUNA.
2. Onetik txarrera doana: EGOERA NORMALA, DEGRADAZIOA, GABEZIA.

7.3. Hasierak

Ipuinari hasiera emateko erabiltzen diren formulak hiru direla esan daiteke:

- a. "Hona hemen gertatua"
- b. "Badoa ipuina"
- c. "Hemen daukazue ipuina, eta halaxe izanen da"

Hasteko formulak, kontalariak ipuinaren gaia aukeratzeko eta bere burua ipuin kontaketarako prestatzeko behar duen denbora profitatzeko direla dirudi. Dena dela, a eta b hasierak, kontalaria prestatzeaz gain, entzulegoari ipuina entzuteko prest egoteko eskatzeko ere ba dira, eta c formula ordea, ipuinaren bidez erakutsiren bat eman nahi dela aditzera emateko.

Batzuetan, ipuin kontalariari sarrera bideratzeko, ipuinaren hasierako formula entzule batek esango du ahots gorean.

Esaera zahar edo erretrauekin hasten diren ipuinak ere badira. Adibidez: "Zetazko jantziak ez du garbia denik esan nahi". Kasu honetan, ipuina, esaera edo erretrau horren azalpena izango da, hau da, aparientziek engainatu egiten dutela esateko.

Ipuinaren hasieran, normalean, lehenengo pertsonaiari buruzko datuak ematen dira (izena, ezkondata dagoen ala ez, sendiaren barruan kokatzen deneko lekua, eta ezaugarriren bat: pertsonaia horren trebetasuna, desioak, gabeziak,...) nahiz eta gero ipuinaren edukiarekin beharbada zerikusirik izango ez duen.

Afrikako ahozko literaturaren beste ezaugarri bat sexuaren erabilera litzateke, hala nola, hasiera gehienek beti gizona hartzen dutela ardatz. Adibidez: “bazen behin gizon bat bi emazte zituen...”. Nahiz eta ipuineko pertsonaia nagusia andre bi horietako bat edo biak izango diren, eta ez derrigorrean gizona.

7.4. Bukaerak

Amaieran erabiltzen den formula ezagunena honako hau da: “Hemendik atera eta han katiatu den hitza, har dezala orain...” eta kontalari batek utzitako hitza hurrengo nork hartuko duen aipatzen da.

Ipuinaren bukaera edo erremedioa, ia beti, heriotzarekin konpontzen da baina garrantzitsuena, justizia egin dela jakinaraztea da. Heriotzarekin zigortzearen krudeltasuna, gizakiengan baino areago animaliangan azaltzen da, edo eta bestela, gaizkile gisa agertzen diren pertsonaiengan: dela ama-ordea, dela deabrua, edo eta oihaneko beste edozein jeinu edo mamutzarrengan.

Bukaera motak, gaiaren tratamenduari dagokionez, hauexek izan daitezke:

1. *Gaizkilea zigortu egiten da*: adibidez, deabrua eta mamutzarra hil egiten dira; astoa hil egiten dute; lotsaren lotsaz bere burua akatzen du; sorgina hil egiten da bere sekretuaren berri jakiten denean; gaizkilea familiak abandonatu egiten du...
2. *Gizakiaren ezaugarriak zeintzuk diren azaltzen dira*: mehatxua, bengantza, borondatea, zuhurtzia, ongi-eginaren ordaina, apaltasuna, jakituria, barkamena,...
3. *Azalpen orokorrak ematen dira*: heriotzak zergatik eramaten gaituen, lehen hitzaren garrantzia, promesaren bete beharra, adiskidetasunaren indarra, gizakiak oilarra nola ezagutu zuen,...

7.5. Titularrak

Titularrek esplikatiiboak izateko joera dute. Eta hauen artean lau titulu mota ezagutzen dira:

1. Ipuineko pertsonaia nagusiaren *edo pertsonaia nagusien ize-*

nak erabiltzen direnean titular gisa. Adibidez: “Damkala” edo “Nekazariaren semea, txori^ooa, erregea eta itsua”.

2. *Enigmak.* Adibidez: “Heriotza”, “Ekidin beharreko hiru egoe-rak” edo “Hiru asmakizunak”.
3. *Pertsonaiaren ezaugarriren bat aditzera ematen duena.* Adibi-dez: “Behatz umea, mutiko gaiztoa”.
4. *Ipuinaren edukiaren berri ematen duena.* Adibidez: “Festarako jantzi bila abiatutako neska gaztea”.

7.6. Luzera

Ipuinen luzera, kontatzeko moduaren arabera da: hau da, sekuentzien errepikapenean oinarritzen baldin badira, edo kantuak tartekatzen baldin badituzte, luzeagoak izango dira. Eta errepika-penik zein kanturik tartekatzen ez dutenak, laburragoak.

7.7. Espazioa

Lekuaren erabilerari dagokionez, bi sailkapen egin ditzakegu:

1. *Leku hurbilak edo eta herritarra mugitzen deneko espazioa:*
Hemen bi azpi-espazio mota bereiz ditzakegu:
 - 1.1 Etxea: pertsonaiak bizi direneko nukleo txikia
 - 1.2 Herria: pertsonaiak bizi direneko nukleo konpartitua eta kolektiboa
2. *Akzioa lekutzen deneko espazio urrunak eta espazio majikoak:*
Hemen beste bi azpi-espazio bereiz ditzakegu:
 - 2.1 Oihana eta zelaiak: arriskua dagoen lekua
 - 2.2 Jauregia: ipuin majikoak lekutzen direneko lekua.

7.8. Denbora

Denborari erreferentzia asko egiten zaio baina bere erabilera aleatorioa da eta ez du eragin zuzenik ipuinaren garapenean. Ipuin batzuk egunen buruan garatzen dira eta besteak, urteetan barrena.

Denboraren kontaketa moduak, nagusiki, bi dira:

1. *Ezkondu arteko denbora edo bizitza.* Afrikako herrialdeetan, ezkontzea, gizaki guztiek igaro eta bizi behar duten esperien-

tzia da eta beraz, gizakien bizitza, ezkondu arteko eta ezkondu ondoko denboran banatzen da.

2. *Ezkondu eta haurra izan arteko denbora*, hau da, sabelaldia edo bederatzi hilabete. Bi denbora mota hauek ia ipuin guztietan daude present, eta hortik gainera, egunak, hilabeteak eta urteak, nolana ere kontatzen dira, ipuinaren garapenean eraginik ez dutelarik. Adibidez, "gerlaria oihanera bizitzera joan zen, han hamabost urte egin ondoren bueltatzeko". Hamabost urte hauek hamar izan zitezkeen edo eta hoge; ipuinaren garapenean ez dute inolako eraginik.

7.9. Baliabideak

Ahoz transmititzen diren ipuinek baliabide asko erabiltzen dituzte. Eta Afrikako ahozko literaturan erabilienak hauexek dira:

- *Sinbologia*: gai asko eta asko sinbolo bidez agertzen eta azaltzen dira. Adibidez: irenketarena. Ipuin askotan agertzen den gaia da: bai animaliek, bai deabruak, bai jeinu edo bestelako pertsonaiek, gizakiak irensteko duten behar edo nahia, alegia. Eta sinbolo horren bidez, elkarri kalterik egin gabe nola bizi gaitezkeen jakin nahi da, desira indibidualak eta komunitatearen ohiturak, denak batera errespetatuz. Nola ekidin bi nukleo hauen arteko desoreka, hots, gizakia eta kolektiboaren nahien artean? Nola ulertu sexualitatea? Hauexek lirarteke, beste askoren artean, herri afrikarrak, elkar bizitzari dagokionean planteiatzen dituen galderak.

Gai guzti hauek sinbolo bidez azalduko dira. Galdera edo zalantzak, ez dira sekula zuzenean planteiatzen. Irudi edo sinboloen bidez iradokitzen dira eta horixe izango da hain zuzen ere, diskurtso narratiboari indarra damaion aspektu edo baliabidea.

- *Elkarrizketa*: Ipuin gehienek parte kantatu bat dute, ipuinaren zati ezberdinetan errepikatuz joango dena. Kontalariak esaldiren bat jaulkitzen duenean, publikoko norbaitek parte hartuko du, kontalariak esan duena onesteko edo gaizki-esanen bat azpimarratzeko eta zuzentzeko.

Ipuina, beraz, narratzailearen eta publikoaren arteko elkarrizketa batean bilakatzen da, denen onespenezkin egituratzen doana.

Inork parte hartuko ez balu, kontalariak ipuina kontatzeari utzi eta publikoari erantzuteko eskatuko lioke. Adibide gisa, hona hemen elkarrizketa baten berri:

Ipuin kontalaria: Behin batez, urruneko herri batetan, gosete izugarria ezagutu zen.

Entzulegoa: Ene bada!

IK: Behin, erbiak untxiarekin egin zuen topo.

E: Ez da egia izango!

IK: Eta honako hau esan zion: goazen janari bila.

E: Baina erbia asetzen da sekula hala?

...

Baliabide honi egiten zaion erabilera dela eta, ipuin askori kontalariak hasieran hartu duen norabidea aldatu egiten zaio, entzulegoaren parte hartzearen arabera, ipuinaren denbora eta mezua nahastu egiten direlarik.

Ipuinak ez dira asmakizun itxiak edo beti era berean kontatzen direnak, modu hotz batean. Horregatik, kontalaria entzulegoari zuzenduko zaio, narratzailea eta publikoaren arteko harremana areagotzeko. Kontalariak, kontaketa bizi egingo du eta bizi eragingo du. Eguneroko beste edozein elkarrizketa edo gai bailitzan arituko da azalpenak ematen. Horrela, kontalariak batzuetan entzulegoari barkamena eskatuko dio, adibidez, kontatzen ari den ipuineko pertsonaiak kaka egiten duela esan behar baldin badu edo eta gehiegi edan ondoren oka egiteko gogoia heldu zitzaiola azalduko badu.

- *Errepikapena*: Ipuinetan agertzen diren akzioak errepikatuz joanen dira ipuinean zehar gertakizun berri edo antzekoekin, hitzen sustraian indar egiten delarik. Errepikapenari esker, kontatzen ari diren akzioen garrantzia eta intentsitatea azpimarratzen da. Eta errepikatzen diren elementuak, izan daitezke sekuentziak edo kantuak.
- *Baliabide estilistikoak*: baliabide estilistikoaren artean erabilienak onomatopeiak, ideofonoak, interjekzioak eta formula estereotipatuak dira. Formula estereotipatu hauek behin eta berriz errepikatzen dira. Adibidez, kontalariak ipuineko pertsonaia nagusia arriskuren batean sartzen duenean, "Jain-

koak gorde gaitzala!" esanen du, ipuinean barrena joateaz batera, arriskuaren berri ere ematen duelarik.

Ipuin kontalariak zenbait prozedura espresiboren erabilera ere egiten dute beren hitza laguntzeko edo eta haiei balioa eransteke; mimika, keinuak edo ahotsaren entonazioa...

Prozedura hauen erabileraren ondorioz, publikoak ere badu bere egitea; barreak, isiltasun arretatsua, taigabeko interjekzioak etab. aterako dira hauen ahotatik, ipuinaren garapenari lagunduko diotelarik.

- *Lekukotasuna*: kontalariak bere kontakizuna egiagarri bihurtzeko, lekuko gisa jokatzeko du, sarritan ipuinean bertan sartuz. Adibidez, "handik pasatu nintzen eta ostiko bat eman bez bidali ninduten" bezalako formulak erabiliz.

IPUIN SORTA

1. Elefantea bere begiaren bila

Animaliak pertsonaiatzat erabiliz, gizakien portaera deskribatzen da ipuin honetan, arazoan aurrean zer nolako jarrera hartu behar den esateko, hots, giza jokabideen berri emateko.

Behin batez, ura edatera hurbildu zen elefante erraldoi batek begia galdu zuen zingiran. Ero baten antzera, aintziran batera eta bestera hasi zen, begia non aurkituko. Baina bere gorputz handiaren atarramenduak sortzen zuen zurrunbiloak ez zion ezer ikusten uzten.

Zingiraz bestaldean, igeltxo bat zegokion adi-adi begira eta elefantearen portaera eroa ikusita, honela dei egin zion:

— *Elefante jauna! Elefante jauna!*

Elefanteak, bere izena entzutean, gelditu unetxo batez, eta igelaren ahotsa atera zen lekurantz begiratu zuen haserre.

— *Zein da, hil ala biziko une honetan, elefantea gogaitzera ausartzen den animalia petral hori? -galdetu zuen ludiko edozein animalia, handi zein txiki, lodi nahiz mehe, ausart edo koldar, edozein beldurtzeko hainako ahots garratzez.*

— *Animalia petral hau igel xume bat baizik ez da Jauna! -entzungo*

zen ahots indargea urrutitik-. Ez da nere helburua elefante Jauna bere zereginean gogaitzea baina begira Jauna, begira oraintxe uretara! Ez al du elefanteak begia aurkitzea errazago orain?

Hitzegiteari utzi ondoren, igela elefanteari begira gelditu zitzaion, hankatxoarekin keinu goxo bat eginez aintziraren hondora begiratzeko gonbidapena luzatuz.

Elefantea, igelaren hitzak entzutean, geldi-geldi geratu zen. Eta zingirako urak baretu zitzaizkionean, hondoan bere begia ikusi ahal izan zuen, dir-dir, berari begira. Kontu handiz begia hondotik atera eta begitxuloan kokatu ondoren, pozarren atera zen uretatik.

—Arazoen aurrean lasai hartzea hobe! —oihukatuko zion igelak orduan ahots gorean eta beldurrik gabe—. Buruhausteak lasaitasunez hartzen direnean, irtenbidea erakusten diguten ideiak errazago bururatzen baitira!

Elefanteak, aintziraz bestaldetik esker oneko diosala eskaini zion tronpa igoz, hurrengorako igelaren esana kontutan izango zuela aditzera emanaz.

2. Gezurtiaren bizitza

Musikaz lagundurik kontatzen den ipuin honen berezitasunak hiru direla esan daiteke: gizartearen ondo ikusita ez dagoen pertsonaia mota baten deskribapena egitea, bigarren pertsonaren erabilera, eta azken hitzetan edo hondarrean, gomendio bat eskaintzea.

Gezurtiak, naturaz, ez du lotsarik.

Beti du zeresana.

Mundu guztiarekin hitzegin nahiko du:
bere adinekoekin, haur zein nagusiekin.

Gezurra esan asmo horretan,
errespeturik ez inori.

Horixe da bere akatsik txarrena.

Egunsentiak zantzua harrapatzen dionean,
bidazti bat aurkitu eta ahoa zabaltzen hasiko da.

Ez dio axola deus galdetu ez baldin badiozu;
bera hasiko da berriketan.

Istorio bati helduko zaio,
 paparrean eskua jarrita.
 Argumentuek berezko bizia hartuko diote eta beraien artean lotuko
 zaizkio.

Eztabaida ziurtatua du.

Ez saiatu inondik ere kontraesaten:

begiratu eta entzun bakarrik.

Diskurtsuaren jario horretan,

berari buruzko hitz arrastorik ez!

Eta besterik gabe alde egingo du.

—*Hori bai zuk uste!*

Zaila da halere igartzen.

Buelta erdi eman eta hemen da berriro zure aurrean!

Deitu egingo dizu.

Zer esan? Isilmandatuak?

“Gorde itzazu horiek zeuretzat bakarrik!”

Azkenean, badoa.

Gezurtiari?

Ez eman sekula

zure berri!

3. Hiru gizon bizkorrak

Ipuin honetan, bi ideia kontrajarri eskaintzen zaizkio entzuleari, bietatik bat aukera dezan. Ipuina enigma bat da, zeinetan hiru gizonen bizkortasuna frogan jartzen den. Irakurleak bizkorrena zein den erabaki behar du batetik, eta bizkortasuna neurtezko froga horretan nork lortzen duen bere lehendabiziko helburua epaitu beharko du bestetik.

— *Hona hemen gertatua.*

— *Zer ote da, zer izanen da? Ipuina da!*

— *Baziren behin hiru gizon.*

Hiruren artean bizkorrena zein zen jakin nahi zuten.

Hortarako, lehenengoa sabanara joan zen

eta ekaitza zekarrenez,

egurra moztu eta lastoa zatikatu ondoren,

etxolatxo bat eraiki zuen lastozko sabai eta guzti.
 Etxolan sartu zenean, euria hasi zuen.
 Eta gizona negarrez hasi zen, geldiegia zela esanez.
 Bigarrena oraindik sabanan zegoen euria hasi zuenean.
 Euri tanta artean korrika hasi zen.
 Eta etxolarantza zihoala,
 euri tanta batek harrapatu zuen.
 Bigarren gizona ere negarrez hasi zen, goitik behera busti zela
 kexatuz.
 Hirugarren gizona ere sabanan zegoen euria hasi zuenean.
 Gizon honek praka zuriak zituen soinean
 Eta praka beltzak, bizkarretik dindiliska zeramatzan zorroan.
 Euriarekin irrist egin zuen
 eta lurrera erori aurretik, praka zuriak erantzi,
 bizkarrean zeramatzan praka beltzak jantzi,
 eta erantzi berri zituen praka zuriak tolestu eta zorroan gorde
 zituen.
 Lurra ikutu zuenean, negarrez hasi zen,
 geldiegia zela esanez.
 Hiru gizon hauetatik zein zen bizkorrena?

4. Ekidin beharreko hiru egoerak

Ipuin honekin, nagusien esana errespetatu beharrekoa dela eman nahi da aditzera, nagusien ahotsa esperientzian oinarrituta dagoelako eta beraien egitea, gazteei ezagutza hori transmititzea delako, hain zuzen ere.

- Hona hemen gertatua.
- Zer ote da, zer izanen da? Ipuina da!
- Bazen behin gizon bat, seme bat zuena.

Hil aurretik, aitak semeari deitu,
 eta zera esan zion: *Hammadi, seme, hiltzera noa,*
baina aurretik, ekidin beharreko hiru egoeren berri eman behar
dizut.

Ekidin beharreko egoerok hauexek dira:
sabanan behi asko izatea,
ahuntz asko edukitzea,

eta seme haziak dituen alargun batekin ezkontzea.

— *Hori al da dena aita?*

— *Horixe besterik ez seme!*

Hammadiren aita hil zenean,
semea heldu arte zai egon zen.

Eta hogeita hamar urte bete zituenean,
Hammadik esan zuen: *mundua ezagutzera noa,*
aitak esandakoa egia ote den egiaztatzera.

Zaldia hartu eta mundua ikustera abiatu zen,
herri txiki batera heldu arte.

Behiak ikusi zituen nonnahi.

Herri handia behar du honako honek —pentsatu zuen bere baitan.

Eta bere bidean jarraitu zuen.

Etxe handi batera heldu zen hurrena.

Etxeko nagusiarengana hurbildu

eta agurtu ondoren,

zera galdetu zion: *lehorte garaia igarotzera etorri al zara leku hone-*
tara?

— *Ez, hementxe bizi naiz* —erantzun zion gizonak.

Lehen bizi nintzen lekuan ez nuen ezer.

Eta herrialde honetara etorri nintzen, behi eta zezen bat besterik
gabe.

Bi animalia haiengandik datorzkit ikusten dituzun behi guzti
hauek.

— *Aukeratu zezen bat* —aginduko zion etxeko nagusiak—, *hil*
ezazu, eta afaritan jango dugu.

Hammadik zezena hil zuenean
nagusiak birikiak eskaini zizkion.

Eta Hammadik gaua zera errepikatuz igaro zuen:

nere aitak sabanan ez bizitzeko gomendatu zidan
baina gizon honek denetik dauka.

Nere bidaiarekin jarraitzera noa halere, mundu gehiago ezagutzeko.

Biharamunean, jeiki eta bidea hartu zuen,

beste gizon baten etxera heldu zen arte.

Gizon hau, zazpi seme nagusi zituen alargun batekin ezkondu-
tza zegoen.

Eta Hammadi, nagusiaren etxean zegoela,
 semeek aita agurtzeko zapatak kentzen zituztela konturatu zen.

Hammadik zera galdetu zion gizonari: zeureak al dira seme hauek?

— *Ez, aita hil zitzaizenean etorri nintzen ni etxe honetara,
 beren ama alargunarekin ezkondua;
 orain, Jainkoa dut lekuko, neu naiz etxeke errege.*

Afal orduan,

Hammadik haragia ikusi zuen plater guztietan.

Eta zera zioen bere baitan: *aitak gezurra esan zidan.*

Gau hartan ez zuen lorik egin,

eta biharamunean, bideari ekin zion berriro,

beste herritxo batera heldu zen arte.

Herri guztia ahuntzez beteta ikusi zuenean,

etxe batean sartu eta lekuko nagusia agurtuz

zera galdetu zion: *zeureak al dira ahuntz guzti horiek?*

— *Bai, neureak dira bai, ez dakit zenbat ditudan ere!*

Hiru ahuntz hil zituzten Hammadiren ohoretan

eta gibela eta birikiak eskaini zizkioten.

Hammadik ezin izan zuen den-dena jan

eta zera zioen bere baitan: *aitak gezurra esan zidan;*

ekiditeko gomendatu zizkidan hiru egoerak

munduko hoberenak dira.

Halere, bidean aurrera jarraitu zuen

eta herrialde ezberdinetan ibili ondoren,

ahuntzak aurkitu zitueneko herrira bueltatzea erabaki zuen.

Heldu zen puntu batera, non, zaldia ez zuen aurrerantz joan nahi,

ez zen ondo sentitzen.

Horrela bada, Hammadik, zalditik jaitsi

eta oinez jarraituko zuen.

Bidean, ahuntz bi aurkitu zituen hilda bazter batean,

hiru bestean, eta horrela, ahuntzen herriko nagusiaren etxera buel-
 tatu arte.

Etxeko nagusia agurtu zuenean,

honek zera esan zion: *ez al duzu nere zorigaitzaren berri izan?*

Ahuntz guztiak galdu ditut,

bakar hauxe besterik ez zait gelditzen.

Gizonak ura eman zion gelditzen zitzaion ahuntzari
eta ura edan bezain fite, ziplo hil zen.

Hammadik ez zuen gaua leku hartan igaro nahi izan
eta bidean jarraitu zuen.

Zera aitortu zuen bere baitan: *aitak ondo gomendatu ninduen
ahuntzei zegokienean.*

Eta alargunarekin ezkonduetako gizonaren etxera heldu zen.

Nagusia ohean aurkitu zuen.

Eta zera galdetu zion: *zer gertatu zaizu?*

— *Ez da ezer, atzo semeek jo egin ninduten;
beren amarekin hizketan nengoan,
eztabaidatzen hasi ginen
eta zaplasteko bat eman nionean,
seme guztiak nere kontra etsaitu zitzaizkidan;
makilez eta ukabilkadaz
paparra puskatu didate.
Ez dakit orain zer egingo dudan.*

Gizona hiltzorian zegoen.

Hammadik esan zuen: *nere aitak gomendio ona eman zidan gai
honetaz ere!*

Eta bere bidean jarraitu zuen,
behi jabearen etxean sartu zen arte.

Han, bekorotza eta txahaltxo bat besterik ez zuen aurkitu
eta etxe barrutik emakume bat atera zitzaion.

— *Non dago etxeko nagusia?* — galdetu zuen Hammadik.

— *Etsaiek erasotu gaituzte eta etxeko nagusia hil dute,
txahaltxo hau baizik ez digute utzi
eta gainontzeko guztia eramanez dute.*

Hammadik esan zuen: *aitak gomendio ona eman zidan honi buruz ere.*

Hammadi etxera bueltatu zen
eta aitari arrazoia eman zion.

Sar dadila ipuin hau hementxe
eta atera dadila han urrutiti.

5. Hiru jatunak

Ipuin hau enigmien sorta barruan sartzen da, entzulegoari gehiekierari buruz pentsa araztea xede duelarik.

Baziren behin hiru gizon
herritik kanpora bidali zituztenak
jatunegiak izateagatik.

Ez zuten elkar ezagutzen
bakoitza herri ezberdin batetik zetorrelako.

Bidean elkarrekin topo egin zutenean
zera esan zioten elkarri:

— *Aizu lagun, nora zoaz?*

— *Nere herritik bota naute*

jatunegia izatearren; ase ezina bainaiz.

Hirurek gauza bera aitortzean,

bati zera otu zitzaion: *Goazen!*

Goazen, elkarrekin bizi gaitezkeen leku bat bilatzera!

Horrela bada, leku egoki baten bila abiatu

eta herri txikitxo batera heldu ziren.

Herriko nagusiak bere etxean hartu zituen.

— *Herritik bota gaituzte, esan zioten,*

jatunegiak izatearren.

— *Arrazoi hori dela medio?*

— *Bai, arrazoi horixe dela medio!*

— *Hori ez da guretzat arazo!* —erantzungo zien nagusiak.

Herriko nagusia aletegira joan,

hiru zaku babarrun hartu

eta egosten jarri zituen.

Babarrunak egosi zirenean, honela gonbidatu zituen:

— *Hala mutilak, jan ezazue ase arte!*

— *Ez dezagun dena batera jan!* -esan zuen batek.

Aurki ditzagun orratz batzuk

babarrunak orratzean sartuz banan-banaka jateko.

Eskuekin jaten baditugu, bestela,

batek besteak baino gehiago jan baititzake.

Orratzak merkatuan erosi
 eta babarrunak, orratzean banan-banaka sartuz jango zituzten.
 Den-dena bukatu zutenean, hiru jatunak ase gabe gelditu ziren.
 Gauean, herriko nagusiak beste hiru zaku babarrun egosi zizkien.
 Baina ez ziren ase, hala ere.
 Eta herriko nagusiak beren bidea jarraitzeko, eskatu zien, arren.
 Beste herri batera abiatu ziren.

Han ere, nagusiaren aurrera joan eta beren buruak aurkeztu zituz-
 tenean,
 ez zegoela arazorik erantzun zien.
 — *Joan zaitezte nere ikuilura eta aukera ezazue nahi duzuen animalia!
 Ekarri neure aurrera animalia eta hil ezazue.*

Hiru gizonak ikuilura joan eta zezen handi bat aukeratu zuten.
 Zezena hil nahian hasi zirenean,
 hiruretako batek zera esan zuen:
 “*Ezin dugu odola alperrik galtzen utzi!*”
 Eta zezenaren lepo azpian jarri zuen ahoa
 odola edateko.
 Eta lepoa mozten ari zirenetariko lagun batek,
 konturatu gabe, odola edaten ziharduenaren lepoa ere erditik bi
 egin zuen.
 Berehala hil zen eta bi gelditzen ziren, beraz.

Zezenaren haragia egosten jarri zuten
 eta behin haragia egosi zenean, lapikoari zaporea emango zion
 ezer ez zutela konturatu ziren.
 “*Goazen hostoak moztera!*” —proposatu zuen batek.

Zuhaitzetako orbelak moztera joan ziren
 eta lurrean jarri zituzten.

Haragia lapikotik ateratzeko unean,
 batak zera diotso besteari:
 “*Ezin dugu zukua galtzen utzi!
 Entzun! Lapikoaren azpian jarriko naiz
 haragiaren zukua profitatzeko!*”

Lapikoaren azpian kokatu zen
 eta irakiten zegoen haragi zukuak gorpu guztia erre zion.

Bigarren jatuna ere hil egin zen.

Bat gelditzen zen, beraz, bakarrik.

Zezenaren haragia jan zuen

eta ase zenean, ura edateko gogo heldu zitzaion,

baina ez zuen urik.

Ibaira joatea erabaki zuen orduan,

ez baitzegoen urruti.

Jaiki, ibairantz abiatu

eta putreak ikusi zituen

zezenaren haragirantz hurbiltzen;

ehizatu egin zituen.

Eta zera esan zuen bere baitan: *atze-atzeraka joango naiz,*

putreak hurbiltzen ikusten ditudanean,

ehizatzea errazagoa gerta dakidan.

Atze-atzeraka abiatu zen, beraz.

Putreak haragia hartzen saiatzen ziren bakoitzean,

gizonak harrapatu egiten zituen.

Ibaira heltzean

atze-atzeraka jarraitzen zuen

eta ibaira jausi zen.

Kokodriloez harrapatu zuten eta bizirik irentsi zuten.

Zein zen hiruretatik jatunena?

6. Benetako laguna

*Ipuin honen bidez, nagusiak gazteari, esperientziak eskaini
dion erakutsiaren berri emango dio.*

Bazen behin gizon gazte bat

lagun asko zituena herrian.

Egun batez aitak esan zion:

— *Zure lagun guztien artean*

bat bakarrik da benetakoa.

— *Zela liteke, aita?*

Egunero ikusten ditudan guztiak

ditut lagun, aita!

— *Entzun nik diotsudana:*

bat bakarrik da benetakoa! —errepikatuko zion aitak.
 Hona hemen zer egingo duzun:
 ahuntz bati lepoa moztu iezaiozu, azala kendu,
 egosi eta gorde ezazu!
 Gero, gauez, lagunak esnatzera joango zara.
 Asko dituzunez, banan-banaka esnatuko dituzu zera esanez:
 “neska-laguna hil zait etxean,
 etor zaitez laguntzera,
 ehortzi egin behar dut eta
 inork jakin ez dezan!”
 Orduantxe jakingo duzu zeintzuk diren zure benetako lagunak!

Mutil gazteak aitak gomendatutakoa egin zuen.
 Gauez jaiki
 eta lehenengo lagunaren etxera abiatu zen.
 —Neska-laguna hil zait etxean —esan zion atea jo ondoren—,
 ez dakit zer egin!
 Etorri laguntzera, arren, ehortzi egin behar dugu eta!
 —Atzo lagunak ginen —erantzun zion besteak—.
 Baina gaur, zu eta ni, jadanik ez gara lagunak.

Gizon gaztea, ustezko lagunaren etxea utzi
 eta beste baten etxera abiatu zen. Esnatu eta zera esan zion:
 —Ez dakizu zer gertatu zaidan!
 Neska-laguna hil zait
 eta nere etxean dago,
 ez dakit zer egin.
 Ahal baduzu, etor zaitez laguntzera,
 ehortzi egin behar dugu eta
 jendea jakitera heldu aurretik!
 —Atzo lagunak ginen
 baina gaur ez, alde hemendik!
 Zeuk bakarrik erabaki beharko duzu zer egin! —erantzun zion bi-
 garrenak ere.

Mutil gazteak alde egin zuen.
 Banan-bana, lagun guztien etxeak bisitatu zituen
 eta denetan erantzun bera jaso zuen.
 Lagun bat bakarra gelditzen zitzaion bisitatzeko.
 Eta haren etxera abiatu zen.

— *Esnatu ene laguna!* —eskatu zion.

Ez dakizu zer gertatu zaidan!

Zuk ondotoxo ezagutzen duzun ene neska-laguna hil da eta nere etxean dago;

egia esan, ez dakit zer egin.

— *Ene laguna, ez kezkatu* —eskatu zion lagunak—,
goazen!

Ehortzi, eta ondoren, lotara bueltatuko gara eta inor ez da enteratuko!

Lagun biak lehenengoaren etxerantz abiatu ziren.

Heldu zirenean,

mutil gazteak lanpara piztu zuen.

— *Non utzi duzu neska-laguna?* —galdetu zion lagunak.

— *Ene adiskidea, jar zaitetz, ez arduratu, eta entzun!*

Hona hemen zer gertatu den:

aitak esaten zidan

nituen lagun guztien artean

bat zela bakarrik benetakoa.

Ahuntz bat hil dugu

eta gero nere lagun guztiei neska-laguna hil zaidala esateko agindu dit.

Lagun bat bakarra dudala jakin dut

eta zu zeu zara lagun hori.

Haragia prestatu zuten

eta ase arte jan.

Biharamunean, gainontzeko lagunak etxolara hurbildu ziren

mutil gazteak zer egin ote zuen jakin nahian.

Gertatuaren berri jakin zutenean,

etxera bueltatu ziren, burumakur.

Mutil gazteak lagunetariko bati deitu eta zera esan zion:

“Zuek ez zarete nere benetako lagunak.

Aitak arrazoi zuen:

lagun guztietatik bat dela bakarrik benetakoa!”.

Arrazoi horrexegaitik ez da komenigarri

herri txikietan lagun asko edukitzea:

zeren eta printzipioz, den-denak daude ados zurekin, den-denak

dituzu lagun...

baina arazoren bat aurkezten zaizunean,
inork ez zaitu ezagutzen.

7. Sabanan hazitako umezurtza

Ipuin honetan, hildakoa metamorfosi prozesua jasanda, zuhaitz itxuran bueltatzen da lurrera, bizidunen arazoei irtenbide bat emateko. Eta errealitatetik kanpoko elementu horrek, zerbait deigarria egin beharko du gizakien arreta lortzeko.

Baziren behin bi ume:
batek ez zuen amarik,
besteak bai.

Umezurtza, egunero sabanara joaten zen
janariari zaporea emateko landare usaintsuen bila.

Bueltatzen zenean,
janaria prestatzen zuen.

Familiako partaide guztiek jaten zutenean,
umezurtzari hondakina uzten zioten.

Eta egunero berdin.

Behin, umezurtzaren ama pikondo batean bilakatu zen,
eta horrela, umezurtza landare usaintsuen bila abiatzen zenean,
bere ama-zuhaitzak eskaintzen zizkion pikua batu eta jaten zituen.
Halaxe elikatzen zen.

Egun batez, sabanatik etxeratu zenean,
umezurtzak pikua bat ahaztuta utzi zuen otarrean.

Ama zuen umeak, pikua ikusi zion eta zera galdetu: *"hori al da jaten duzuna?"*

Eta amari eman zion jakitera: *"hona hemen umezurtzak sabanan zer jaten duen!"*.

Amak pikua probatu zuen
eta goxoa zela ikusirik,
zera esan zion umezurtzari:

— *Goxoa da benetan fruitu hau...*

bihar zeurekin joango da nere alaba ere!

Biharamunean, alabak umezurtza esnatu zuen.

— *Esnatu, goazen! Egun argi da-ta!*

Umezurtzak, eskatutakoa bete
eta usain gozodun landare bila abiatu ziren.

Pikondoaren ingurura heldu zirenean,
alabak honelaxe esan zion umezurtzari:

— *Pikondora igotzera noa, fruitu gehiago jasotzeko!*

Eta zuhaitz gainera igo zen.

Denbora luzez pikuak jaten eta batzen ihardun ondoren,
umezurtzak jaisteko eskatu zion:

— *Jaitsi berehala,*

nahiko fruitu batu duzu-ta!

— *Ez, oraindik ez,*

amarentzako fruitu goxoenen bila nabil eta!

— *Jaitsi arren!*

Baina alabak ezezkoa egin zion
eta fruitu gehiago jasotzen jarraitu zuen.

Halako batean, alabak sabela ase eta golkoa bete zuenean,
jaisteko gogoa agertu zuen

baina orduan, umezurtza kantatzen hasi zen:

Ene pikondo, igo, igo!

Ene pikondo, igo, igo!

Eta zuhaitzak zeruraino igo zituen bere adarrak.

Alabak, han goitik, bere etxea ikus zezakeen.

Eta amak ere bere alaba etxetik ikustean, zera esan zuen:

— *Adar punta hartan dagoen umeak nere alabatxoa dirudi!*

Amak, kezkatuta, sabanarako bidea hartu zuen.

Umezurtzak zera kantatu zuen orduan:

Ene pikondo, jeitsi, jeitsi!

Ene pikondo, jeitsi, jeitsi!

Zuhaitza jeisten hasi zen.

Alabak zuhaitzetik jeisteko gogoa agertu zuenean, aldiz,
umezurtzak kantuz jarraitu zuen:

Ene pikondo, igo, igo!

Ene pikondo, igo, igo!

Zuhaitza berriro zeruraino igo zen.

Amak gertatzen zena ikustean
sabanako animalia guztiak deitu zituen

baina ezin izan zuten ezer egin.

"Umezurtzari erregutu iezaiozu" —gomendatu zioten. Horrela, herriko nagusia umezurtza ikustera joan zen eta zuhaitza jaitsiarazteko erregutu zion.

Umezurtzak onartu eta zera kantatu zuen:

Ene pikondo, jeitsi, jeitsi!

Ene pikondo, jeitsi, jeitsi!

Zuhaitza jaisten hasi zen.

Baina alabatxoak zangoa lurrean jartzeko keinua egin zuenean, umezurtza kantatzen hasi zen berriro:

Ene pikondo, igo, igo!

Ene pikondo, igo, igo!

Zuhaitza berriro zerurantz igo zen neskatila lepoan zuela.

Herriko nagusiak, berriro,

neskatila jaitsiarazteko erregutu zion umezurtzari.

Eta umezurtzak eskatu:

— *Nagusi Jauna, zurekin hitzegin nahi nuke!*

— *Hitzegizu, neskatila, entzuteko prest nago!*

— *Pikondo hori nere ama da*

eta bera da elikatzen nauena,

ama-ordeak hondakinak besterik ez dizkidalako ematen

sabanatik usain gozodun landareekin bueltatzen naizenean.

— *Hori al da beraz, zure saminaren arrazoia?*

— *Bai Jauna!*

— *Gaurtik aurrera, ez duzu sekula gehiago hondakinik jango!*

Orduan, umezurtzak neskatila jaitsiarazi zuen.

Erregeak umezurtzari jantzi pila bat oparitu zizkion

eta tam-tam jotzaileak deitu zituen

umezurtzari bere etxeraino laguntzeko.

Eta hantxe bizi izandu zen ezkondu arte.

8. Neska gaztea, festarako jantzi bila

Ekintzari dagokionean bi atal nagusiz osatua dagoen ipuin hau, sakrifizioaren ordainaz mintzo da, hau da, piku helduak lortzeko egin beharreko eta gainditu beharreko eskabide guztiak batetik, eta festarako bidean, neskatilari eskatzen zaizkion mesede guztien kunplimendua bestetik. Ipuin honek, bi publiko

mota ditu argi eta garbi, eta biei batera kontatzeko balio du. Gaztetxoenek ipuinaren lehenengo zatiarekin ikasiko dute sakrifizioaren eta gogortasunaren indarrak, eta nagusiek, ipuinaren bigarren zatia esker, norbere buruaz gain besteen eskabide eta beharrei ere erantzun egin behar zaiela ikasiko dute. Saria, beste ipuin asko eta askotan bezala, edertasuna izango da lehenik eta edertasun horri esker erregearen emazte bilakatzea ondotik. Arazoari irtenbidea emateko, ordea, ekintza edo gertakizun majiko bat beharko da.

Bazen behin pikuak batzera joan zen neska talde bat, bakoitza bere otarratxoarekin. Iluntzean, erregearen semearen ohoretan antolatutako dantzaldira joateko asmoa zuten. Erregearen semeak Mous-sa zuen izena.

Pikuak batzetik etxera bueltatzeko unea heldu zenean, taldeko neskatilek zera esan zioten gazteenari:

— *Ene bada! Begira zer jaso duen honek! Piku helduak! Piku berdeak dira ordea jaten direnak... Mundu guztiak berdeak jaten ditu eta helduak alde batera uzten. Eta zuk, tentel horrek, piku helduak jasotzen dituzu eta berdeak utzi! Hori egitekoa!*

Taldeko neskatilek esandakoa hitzez-hitz sinistuta, ordurarte batutako piku heldu guztiak jaurti eta berdeak jasotzen hasi zen neska gaztea.

Baina etxera bueltatu zirenean, neskatila guztiak piku helduak zituzten, berak izan ezik eta amak errieta egin zion:

— *Zer dakarkidazu umea, piku berdeak? Piku heldurik ekarri ez duzunez, ez dizut Moussaren festarako soinekoa egiteko oihalik emango. Piku helduak ekartzen dizkidazunean, orduantxe lortuko duzu zure saria.*

Neskatila gaztea negarrez hasi zen. Otarratxoa hartu eta sabanara itzuliko zen berriro, negar zotinka, piku helduen bila. Pikondoaren aurrera heldu zenean, honelaxe abestu zion:

— *Pikondo, pikondo, emaikidazu piku helduak mesedez!*

— *Pikuak zertarako? — galdetuko zion pikondoak.*

— *Amari eramateko!*

— *Amari zertarako?*

- *Ohiala eman diezadan!*
- *Oihala zertarako?*
- *Festara joateko!*
- *Zeinen festara?*
- *Moussaren festara. Ez dadila, arren, ni heldu aurretik bukatu!*

Orduan, pikondoak esan zion:

- *Ene umea! Piku helduak emango dizkizut, baldin eta behiaren kaka ekartzen badidazu.*

Pikondoaren eskaria entzun bezain laister, neskatila gaztea behiengana joan eta honela kantatu zien:

- *Behiak, behiak, emaidazue, arren, kaka!*
- *Kaka zertarako?*
- *Pikondoari eramateko.*
- *Pinkondoari zertarako?*
- *Piku helduak eman diezazkidan.*
- *Piku helduak zertarako?*
- *Amari eramateko.*
- *Amari zertarako?*
- *Ohiala eman diezadan!*
- *Oihala zertarako?*
- *Festara joateko!*
- *Zeinen festara?*
- *Moussaren festara. Ez dadila, arren, ni heldu aurretik bukatu!*

Hitzok entzutean, behiek esan zioten:

- *Ene umea! Emango dizugu kaka, baldin eta sorobelarra ekartzen badiguzu.*

Neskatila gaztea, eskabide berria entzun bezain fite, ihiarengana abiatzen da:

- *Ihia, ihia, emaidazu sorobelarra arren, hala behar dut eta!*
- *Sorobelarra zertarako?*
- *Behiari jaten emateko.*
- *Behiari zertarako?*
- *Kaka eman diezadan.*
- *Kaka zertarako?*
- *Pikondoari eramateko.*
- *Pinkondoari zertarako?*
- *Piku helduak eman diezazkidan.*

- *Piku helduak zertarako?*
- *Amari eramateko.*
- *Amari zertarako?*
- *Ohiala eman diezadan!*
- *Oihala zertarako?*
- *Festara joateko!*
- *Zeinen festara?*
- *Moussaren festara. Ez dadila, arren, ni heldu aurretik bukatu!*

Hitzok entzutean, ihiak erantzun zion:

- *Ondo da! Sorobelarra emango dizut, baldin eta, lehenengo, Jainkoari euri ziri-miria eskatzen badiozu.*

Neskatila gazteak bere bideari jarraitu zion eta Jainkoarenganaino heldu zen; eta Jainkoa aurkitu zuenean, honela kantatu zion:

- *Jainkoa, Jainkoa, eskainiezadazu euri ziri-miria, arren!*
- *Ziri-miria zertarako? — galdetuko zion Jainkoak.*
- *Ihiari eskaintzeko.*
- *Ihiari zertarako?*
- *Behiari eramateko.*
- *Behiari zertarako?*
- *Kaka lortzeko.*
- *Kaka zertarako?*
- *Pikondoari eramateko.*
- *Pinkondoari zertarako?*
- *Piku helduak eman diezazkidan.*
- *Piku helduak zertarako?*
- *Amari eramateko.*
- *Amari zertarako?*
- *Ohiala eman diezadan!*
- *Oihala zertarako?*
- *Festara joateko!*
- *Zeinen festara?*
- *Moussaren festara. Ez dadila, arren, ni heldu aurretik bukatu!*

Neskatilaren eskaria entzutean, Jainkoak ura eskaini zion. Neskati-la gazteak ura ihiari eraman zion; ihiak ura edan zuen eta sorobel-lar gozoa prestatu zion. Sorobelarra hartu eta behiei eraman zien; behiek sorobelarra jan eta kaka egin zioten. Kaka hartu eta pikon-

doari oparitu zion; pikondoak pikuak heldu zituen eta neskatilak pikuak jasotzen ditu amari etxera eramateko.

Amak piku helduak hartzerakoan, etxearen atzekaldera joan eta lurretik jasotako piltzar bat luzatu zion:

— *Piku helduak ekarri dizkidazunez, hona hemen zure soinekoarentzako oihala.*

Neskatila negar zotinka hasi zen, piltzar haiekin ez baitzuen ganorazko soinekorik egiteko modurik. Baina Moussaren festara abiatu zen, hala ere. Bidean, atso zahar batek negarrez somatu zuenean, frogan jartzea erabaki zuen eta honela eskatu zion:

— *Neskatila gaztea, etorri hona mesedez! Bota iezazkidazu honako adar hauek sutara!*

Eta neskatilak atsoak eskatutakoa bete zuen. Eta gero, bidean jarri zen berriz.

Baina atsoak bigarrenez deituko zion:

— *Neskatila gaztea, etorri hona mesedez!*

Neskatila gelditu egin zen eta atsoak honako hau eskatu zion:

— *Zoaz, arren, garia batzera!*

Neskatilak, atsoak eskatutakoa bete, eta festarako bidea hartu zuen. Baina atsoak berriro deituko zion:

— *Neskatila gaztea, etorri hona mesedez!*

Neskatilak buelta erdi egin eta atsoak ziotsona arretaz entzungo zuen:

— *Atera egidazu ura putzutik, eta irakiten jarri, garbitu nadin!*

Neskatilak, pazientzia eta errespetu handiz, atsoak esandakoa bete zuen. Putzutik ura atera eta sutan jarriko. Orduan, atsoak galdetu zion:

— *Neskatila, berotu al duzu ura?*

— *Bai.*

— *Ondo da! Orain, ekar iezadazu ur beroa etxe atzera!*

Neskatila gaztea etxe atzera joan zen ura eramatera eta gero, festarako bidea hartu zuen berehala. Baina atsoak deitu egin zion berriro:

— *Neskatila! Etorri mesedez!*

Neskatilak buelta erdi eman zuen eta atsoak honela ziotson:

— *Etorri hona eta igurtz iezadazu gorputza; amaitzen duzunean joan ahal izango duzu festara!*

Neskatila gazteak atsoaren bizkarra ur beroz busti eta emeki-emeki

igurzten hasi zen; igurtzi horretan, atsoari zulo bat ireki zitzaion bizkarrean; atsoaren bizkarra pitzatuta zegoen!

Eta orduan, atsoak galdetu zion:

— *Ez larritu ene maitea, zer ikusten duzu zulo hortan?*

— *Otzara bat ikusten dut!* -erantzun zion neskatila gazteak.

— *Ondo da! Ireki otzara eta begiratu barruan zer dagoen!*

Neskatila gazteak otzara ireki zuen eta atsoak galdetu zion:

— *Eta orain zer ikusten duzu?*

— *Era guztietako jantziak ikusten ditut, milaka soineko!*

— *Aukeratu bat! Prestatu zeure burua eta joan zaitez Moussaren festara!*

Neskatilak soinekorik politena aukeratu zuen eta Moussaren festara abiatu zen.

Korrika batean joan zen eta baita festa bukatu aurretik heldu ere. Bere zain zeudela esan zitekeen: helduaz bat, galai batek besoa eskaini eta dantzatoki erdira atera zuen. Festako neskatilarik ederrera eta alaiena zen eta gainontzeko neskek zera esaten zutela entzun zuen:

— *Nik neskatila gazte horren mirabe bilakatu nahi dut!* —batek.

— *Ni pozarren joango nintzateke neskatila horrentzako ur bila!*

—besteak.

— *Nik egurra jasoko eta prestatuko nioke!* —hirugarrenak.

— *Eta nik ostera, oinetan masaia emango nioke!* —hurrengo batek.

Neskatila gaztea Moussaren aurrera eramán zuten eta erregearen semeak emaztetzat hartu zuen.

9. Senarraren beldur zen emakumea

Ipuin honetan, hilerriak hildakoen lekua sinbolizatzen du eta herriak, bizidunena. Ezkontzaren lotura ez onartzeak, emakumea heriotzara daramala esan nahi du eta onartzeak, aldiz, bizitzara.

— *Hona hemen zer datorren.*

— *Zer ote, zer ote, ipuina da!*

— *Bazen behin neskatila bat ezkontzera behartu zutena;*

eta ezkondu zen egun berean, senarra ez zuela maite esaten hasi zen.

Gauean, senarraren ohea utzi
 eta hilerrira joaten zen, harik eta egunsentirarte.
 Goizean, ezer gertatu ez balitz bezala, berriro etxera bueltatzen zen.
 Senarra aspertuta zegoen jadanik.

Eta behin, lagun batek zera galdetu zion:

— *Egia al da zure emaztea*

qfaldu ondoren, hilerrira joaten dela gaua pasatzera?

— *Bai, hilerrira abiatzen da eta hantxe egiten du lo, egunsentirarte.*

— *Jainkoak nahi baldin badu, neuk etoraraziko diot zure ondora.*

— *Arren bada!* -eskatuko zion senar etsituak.

Biharamunean, afaria bukatu zutenean,
 emazteak bere kubertuak jaso,
 jantziak hartu, eta hilerrirako bidea hartu zuen
 eta han lotaratu zen.

Senarraren laguna gau erdirarte zain egon ondoren,
 hilerrira abiatu zen.

Emakumea etzanda aurkitu zuen eta zera kantatzen hasi zitzaion:

Gintyiganaya haa ganyadoroyaa

Gintyiganaya haa ganyadoroyaa! (1)

Emakumeak, soinu hura entzutean, beldurtu egin zen
 eta ziztu bizian, herrirako bidea hartu zuen.

Baina senarraren lagunak atzetik jarraitu zion, kantatzeari utzi gabe:

Gintyiganaya haa ganyadoroyaa

Gintyiganaya haa ganyadoroyaa!

Emakumea bere amaren etxera abiatu zen lehenik
 eta honela kantatu zion:

Ama, entzuten al duzu?

Ama, entzuten al duzu?

Entzuten al duzu zer esaten didan?

Gintyiganaya haa ganyadoroyaa

Gintyiganaya haa ganyadoroyaa!

Eta amak erantzun: *zoaz berehala etxera,*
gu ere segituan joango gara eta!

Emakumeak amaren etxea utzi
 eta aitaren etxerako bidea hartu zuen eta hari ere halaxe kantatu zion:
Aita, entzuten al duzu?

Aita, entzuten al duzu?

Entzuten al duzu zer esaten didan?

Gintyiganaya haa ganyadoroyaa

Gintyiganaya haa ganyadoroyaa!

Aitak amaren hitz berberak esan zizkion.

Emakumea, orduan, izebaren etxera zuzendu zen eta zera kantatu zion:

Izeba, entzuten al duzu?

Izeba, entzuten al duzu?

Entzuten al duzu zer esaten didan?

Gintyiganaya haa ganyadoroyaa

Gintyiganaya haa ganyadoroyaa!

Izabarekin ere berdin gertatzean, amonaren etxera abiatu zen eta zera kantatu zion:

Amona, entzuten al duzu?

Amona, entzuten al duzu?

Entzuten al duzu zer esaten didan?

Gintyiganaya haa ganyadoroyaa

Gintyiganaya haa ganyadoroyaa!

Amonak ere gauza bera erantzun zion.

Azkenik, emakumea bere senarraren etxera joan zen eta senarrari esan zion:

Senarra, entzuten al duzu?

Senarra, entzuten al duzu?

Entzuten al duzu zer esaten didan?

Gintyiganaya haa ganyadoroyaa

Gintyiganaya haa ganyadoroyaa!

Senarrak ez ziola aterik irekiko erantzun zion.

Eta orduan, emakumeak berriro kantuz:

Senarra, entzuten al duzu?

Senarra, entzuten al duzu?

Entzuten al duzu esaten didana?

Gintyiganaya haa ganyadoroyaa

Gintyiganaya haa ganyadoroyaa!

Eta orduan senarrak atea ireki zion.

Emakumea etxean sartu eta senarraren aldamenean lotaratu zenean, senarraren laguna ere bere etxera joan zen.

Emakumea senarraren beldur denean,

ez da gaua pasatzera hilerrira joaten;
herrian gelditzen da.

(1) Emakumea beldurtarazteko erabilitako interjekzioak.

10. Gerlari damutua

*Ipuinik errealdistenetarikoa dugu honako hau, ipuinetako pertsonaia nagusiek beti ez dutela nahi duten guztia lortzen erakusten baitigu, nahiz eta kasu honetan ere, azkenean, saria bada-
goen.*

Bazen behin, ausardia handiko zaldun bat. Ludi guztian ezagutzen zen bere zangartasuna. Izan ere, gudate guztietan lortu izan baitzuen ospe ona.

Ez zuen menperaezinezko etsairik ezagutu. Baina egun batez, damutu egin zen eta penitentzia egitea deliberatu zuen parte harturiko gerrate eta hil zituen gizon guztien oroimenez.

Horretarako, sinismen handiko gizon batengana abiatu zen kontseilu eske.

— Jauna! —azaldu zion—. Hona hemen gerlari damutu bat. Gaizkiegin guztiak zuzendu eta beste munduan zoriontsu izan dadin, penitentzia egin nahi duena.

— Ondo da —erantzun zion sinismen handiko gizonak—. Zuzeneko bidea hartu duzu, damutzeko beti baita une egokia. Aipatzen duzun arima garbitasun hori lortzeko, jaiki, bidean abiatu, eta inork ezagutzen ez zaituen herrialde batera joan behar duzu. Han, bilaka zaitez artzain! Animaliak zaindu, astoak ahal badituzu; ez onartu arren, ordainsaririk; eta inork ezagutzen ez zaituen herrialde horretan astozaintzaile bilakatzen zarenean, orduantxe lasaituko zaizu kontzientzia.

—Hori bada dena, prest nago zuk diozuna egiteko —izan zen zaldunaren erantzuna. Erabakia hartu bezain laister, zaldiari zela prestatu eta bere zaldun ekipaia harturik, laguntzailearekin, inork ezagutzen ez zuen herrialdearen bila abiatu ziren. Herri asko igaro zituzten baina leku orotan ezagutzen zuten.

Azkenean, herrialde arrotz batera heldu ziren, zeinetan, inork ez zien edaten ere eman nahi izan. Inortxok ere ezagutzen ez zituzten

herrialde arrotz hartako hiriburua aurkitu zutenean, zaldun jantziak eta zaldia bere laguntzaileari utzi eta zera agindu zion:

— Zu hementxe geldituko zara. Hona hemen nere jantziak eta zaldia. Zain itzazu, nerekin bazeunde bezala.

Eta zaldun ekipaia guztia utzita, hirira abiatu zen. Erregearen jauzian sartu eta erregea agurtu nahi zuela eskatu zuen:

— *Errege, Jainkoak gorde zaitzala!* —izan zen zaldunaren diosala.

Eta gortesauak erantzun:

— *Berdin zu ere, Jainkoaren mirabe! Nondik zatoz?*

— *Urrutitik!*

— *Oso urrutitik?*

— *Bai, oso urruti aurkitzen den herrialde batetik.*

Eta zaldunak ez zuela bere jatorriaren berri eman nahi antzema-tean, erregeak hartu zuen hitza:

— *Zein da bada, zure bidaiaren helburua?* —galdetu zion.

— *Animaliak zaintzea da nik nahi dudana, astoak hain zuzen ere; eskatzen dudan guztia, astoak zaintzea da.*

Gortesauak kexuka hasi ziren:

— *Kontuz Jauna! Hobe da gizon horri astorik ez ematea! Astoak hartu eta ihes egingo baitu! Ez! Ez diezaiogun animaliarik utzi!*

— *Zergatik ez?* —galdetu zuen erregeak—. *Lehenengoz ikusten duzuen gizon bategatik ezin duzue esan, bere itxuran bakarrik oinarrituta, zer nolako gizon mota den; ez dakizue deabrua edo santua den; astoak zaintzea eskatzen duenez, eman diezazkiotela gorteko astoak zain ditzan! Hala da nere nahia!*

Erregeak gerlari damutuaren alde hitzegin ondoren, astoak eman zizkioten.

Goizaldero, astoak elkartu eta sabanara joaten zen. Sabanan, belar sortak prestatzen zituen, gauean palaziora bueltatzean, erregearen zaldiari jaten emateko. Erregearen zaldia, printzesaren logela aurreko lorategian kokatutako hesi barruan gordetzen zen eta zaldun damutuak, hesiaz bestaldean egiten zuen lo.

Printzesaren senargaiak erregearen alaba bisitatzera hurbiltzen zirenean eta astozaintzailea hesiaz bestaldean etzanda ikusten zute-

nean, burlaka eta isekaz hasten zitzaizkion; eta astozaintzaileak, jaramonik egin gabe, jaiki eta alde egiten zuen.

Senargaien isekak biziki mintzen zuten eta saminak akabatzen; erantzun nahia sentitzen zuen, justizia egin beharra; zaldun jantziak soineratzeko irrika sortzen zitzaion eta borrokan egitekoa; baina damutzeko borondatea indartsuagoa izanik, penitentziaren berri gogoratu eta irainei men egiten zien.

Egun batez, belardian zegoen egunero bezala, gerla hasi zenean. Etsaiak palaziora heldu eta begien aurrean paratu zitzaien guzia eraman zuten. Belarditik bueltatzerakoan, astozaintzailea erregearengana joan zen ohi bezala, zera esanez:

— *Errege, Jainkoak gorde zaitzala! Hona hemen zure zaldiarentzako belarra!*

— *Belar sortekin zatoz? Ez iezadazu belarrez hitzegin, gerlan gaudeta! Gerla horrek eraman dit zaldia, zeinentzat zuk sorobelarra dakarkidazun, eta are garrantzitsuagoa, gerla horrek eraman dit alaba... Etsaiek alaba bahitu didate! Den-dena eraman dute!*

— *Ene Jauna!* —atera zitzaion nahigabetuta zaldunari—. *Eman diezadatela zaldi bat Jauna, gerla zikin honi neuk emango diot amaiera-ta!*

Gortesauek, astozaintzaileak eginiko eskabidearen aurrean, protesta egin zuten:

— *Ez Jauna! Etzazula onetsi! Zaldia ematen badiozu, zaldiarekin ihes egingo du! Ezta pentsatu ere! Etzazula kontsentitu! Ihes egingo du-ta!*

— *Jauna* —eskatu zuen astozaintzaileak—, *zaldia eman nahi ezean, eman diezadatela mando bat!*

— *Hori bada eskatzen duen guztia, ez iezaiozue ezetzik esan!* —erantzun zuen erregeak.

— *Ez Jauna, ez!* —jarraitu zuten gortesauek—. *Zaldia ematen badiogu, badakigu zer egingo duen: ihes... Eta zu astozaintzaile, joan zaitetz belardira zeure astoak zaintzera, aditu? Zure ausardia gehiegizkoa da, ez daukazu lotsa izpirik ere! Nola ibiliko da ba, zu bezalako zerbitzari bat gerlariekin? Zu bezalakoek ez dakite guda egiten!*

Orduan, erregeak hartu zuen hitza:

— *Hurbildu zaitetz, neuk emango dizut zela bat, etor zaitetz nerekin!*

Erregea jaiki eta mando zahar baten bila joan zen, huraxe eskainiz astozaintzaileari. Astozaintzaileak mandoa hartu eta jauregia utziz, belardirako bidea hartu zuen, bere zaldia eta laguntzailea utzi zituen lekura, hain zuzen.

— *Hau kalapita!* —esan zion laguntzaileari—: *damututa penitentzia egitera etorri ginen gu biok hona, baina ez dakit hori lortzea posible den; ziurra dena zera da, orain gerlan gaudela eta gerla horri akabera eman beharra dagoela.*

Zaldia prestatu, gerlarako behar zuen ekipaia hartu eta zelara igoz, honela agindu zion laguntzaileari:

— *Zaude hementxe nere zain, laister bueltatuko naiz eta!*

Egunsentian abiatu eta egun guztia trostan igaro ondoren, etsaieren gerlariak atsedean hartzen zeuden lekura heldu zen.

Etsaien artean bazegoen zaldun gerlari bat, inguru haietako ausart eta basatiena zena. Gerlari honen berri, gudataldean aurkitzen zen kitarra jole bat ari zen kantatzen:

— *Ene Jainko! Luzatuko ote diguzu gerla hau! Bidaliezaguzu arren zaldun ausarten bat edo balio handiko etsairen bat gerlarako!*

Zaldun damutuak kantuak zioena entzutean, sabelean gerlarako deia egiten zion ahotsa entzun zuen eta hasperen sakon bat atera zitzaion. Kitarra jolea parrafoa errepikatzen entzuten zuen bakoitzean, hasperena ateratzen zitzaion.

Halako batean, kitarra joleak zaldunaren hasperena entzun eta kantatzeari utziz, isiltasuna gordetzeko eskatu zuen.

— *Zaldi baten irrintzia entzun dudala esango nuke! Heroi baten zaldia izango ote? Nor dabil hor?* —izan zen bere itauna.

Kitarra jolearen eskabidea entzutean, gerlari damutuak ezpata atera eta gerlarien zaintzailea harrapatu zuen.

— *Ez! Ez nazazu hil!* —erregutu zion zaintzaileak bizkarretik heldu zionean—. *Zuk ez daukazu ezer ni bezalako pertsona xume bat hiltzearekin! Neuk aurkeztuko dizut zure neurriko gerlaria!*

— *Hala izan dadila!* —eskatu zion gerlari damutuak, ezpata berriro zorroan sartuz—. *Aipatu berri didazu zaldun ausart horren aurrera eraman nazazun agintzen dizut!*

Zaintzailea etsaien nagusiarengana abiatu zen gerlari damutuaren mezua eramatera eta etsaien nagusiak gerlari damutuari honako

beste mezu hau bidali zion:

— *Esaiozu gerlari horri, neure aurrean aurkezteko!*

Laguntzailea gerlari damutuarengana itzuli eta esan zion:

— *Jainkoak lagun zaitzala!*

— *Baita zu ere!*

— *Gerlariekin batera badago zaldun ausart bat, bere aurrean aurkezteko eskatzen duena baldin eta gizona bazara.*

— *Hara gizon horri zer diotsodan nik ordea: ez zaidala oinera ere heltzen, eta gizona baldin bada, bera etor dadila neregana, ni bakarrik nagoeta.*

Laguntzailea bere zaldunarengana bueltatu zen berriro gerlari damutuaren mezua eramatera.

Eta horrela, etsaien nagusia, gerlari damutuaren aurrera aurkeztu zen. Gerlari damutua jarrita zegoen, zangoak gurutzatuta, erretzen, lasai-lasai baina ezpata begien aurrean zuela, bada ezpadan.

Etsaien nagusia, ezpata atera eta gerlari damutuaren kontra aurkatu zen. Ez zuen gerlari damutua hiltzerik ez zauritzerik lortu. Gerlari damutua haserretu egin zen etsaien nagusiak izandako jarreragatik eta lurretik jaikiz, besotik heldu eta aurpegia lurraren kontra istripatu zion.

Indar neurtze hartan, gerlari damutuari zangoa zauritu zitzaion.

Gerlari damutuak honelaxe agindu zion etsaien nagusiari:

— *Orain aukeratu! Bilaka zaitetz nere laguntzaile edo bahitu duzun printzesa honen aitaren mirabe! Bestela, hementxe bertan hilko zaitut!*

— *Jainkoarren! Hobe mirabe, hiltzea baino! Bizitzea aukeratzen dut!*

— *Ondo da, mirabe izango zara!*

Bi zaldunak, gerlariak zeuden lekura abiatu ziren bakoitza bere zaldian. Etsaien kanpan, zaldun damutuak printzesa aurkitu, bere zaldira igoarazi eta aitaren jauregirantzako bidea hartu zuen.

Bidean, zaldunaren zangoa odoletan zegoela konturatu zen printzesa eta bere soinekoari zati bat erauziz, zangoan batu zion.

Erregearen herrialdea begi-bistaratu zitzaizenean, zaldunak honelaxe agindu zion printzesari:

— *Zure aitaren aldamenera ekarri zaitut. Jaitsi zalditik eta zoaz aitarekin. Ni hementxe gelditzen naiz.*

Printzesa herrirako bidean desagertu zenean, zaldunak buelta erdi eman eta laguntzailea utzi zuen lekura zuzendu zen.

— *Hemen nere zaldia, zain ezazu!* —agindu zion zaintzailerari.

Gerlari damutuak mando zaharra berreskuratu, erregearen jauregi-rantzako bidea hartu etat herrira heldu aurretik, bere burua arantzez astindu zuen.

Mandoa trostan jauregirantz hurbiltzen ikusi zutenean, gortisauek zera oihukatu zuten:

— *Hara Jauna! Geuk aurreikusi genuena gertatu da! Ondo baino hobeto genekien gure astozaintzailea hil egingo zutela. Ez al da mando horrek dakarren zela gerlariekin bat egiteko asmoa zuen astozaintzaileari eman zeniona? Nola espero zenezakeen astozaintzaile batek gerlariei aurre egitea?*

— *Itxaron apur bat* —moztu zuen erregeak gortisauen iseka—, *mando ez dator eta bakarrik!*

Astozaintzailea mando gainean aurkeztu zen erregearen aurrera.

— *Jainkoak lagun zaitzala errege Jauna!* —agurtu zuen gerlari damutuak.

— *Alde hemendik!* —oihu egin zioten gortisauek—. *Alde, arren, gure begi bistatik! Erregearen alaba zaldun ausart batek ekarri dueta!*

Astozaintzaileak bere astoak bildu eta jauregia utzi zuen, ohi bezala, belardira joateko. Eta gauean, printzesaren lorategiko hesian hartuko zuen berriro leku, lotarako. Printzesak lo hartu zuela uste izan zuenean, jaiki eta ura berotzen jarri zuen, bere zangoko zauria garbitzeko.

Erregearen alaba ez zegoen ordea lo eta astozaintzailearen mugimenduak somatu zituenean, zera esan zuen bere golkorako:

— *Nere etxean lo egiten duen gizon horri ez dakit zer gertatzen zaion. Beharbada astonafarria du baina baliteke azaleko beste edozein gaitz izatea ere. Nork daki zer harrapatu duen? Edozer delarik ere, nola ausartzen da gaiso dagoela nere lorategian sartzen, hemen zaldun ausartak biltzen direnean? Ezin dut horrelakorik onetsi!*

Biharamunean, gizon hark zer zuen jakin behar zuela erabaki zuen

eta gaua heltzean, printzesa zurrungaka hasi zen, lo itxurak eginenez. Begiak eta belarriak ondo irekita zituen, hala ere, zer gertatzen zen ikusteko eta entzuteko prest.

Gerlari damutua, printzesa lo zegoela pentsatuta, zangoa garbitzen hasi zen eta printzesak, astozaintzailea zangoko trapua uretan busti eta zauria garbitzen harrapatu zuen. Eta instant batean konkuratu zen, astozaintzaileak zerabilen trapu zati hura, bere soinekotik erauzitakoa zela. Eta gizon huraxe zela ulertu zuen etsaiengandik askatu zuen zalduna.

Goizaldean, astozaintzailea belardira joan zenean, printzesa erregearengana abiatu zen:

— *Aita, aitor dut, etsaiengandik askatu ninduen gizona, etxean dugun astozaintzailea da! Sinistu aita! Astozaintzaile deitzen duzun gizona da etsaiengandik askatu ninduen zaldun ausarta!*

Erregeari arnasa moztu zitzaion:

— *Zer diozu alaba? —galdetu zion aitak printzesari harrিতuta.*
 — *Jainkoaren izenean aita, bera da salbatu nauena! Zangoko zauria babesteko erauzi nuen soinekoaren telakia ezagutu diot...*
 — *Sinisten dizut baina momentuz, ez esan ezer inori, bere onez jakingo baitugu bera den ala ez.*

Astozaintzailea belarditik bueltatu zenean, erregeak deitu egin zion:

— *Jainkoak gorde zaitzala! —egin zion diosala erregeak.*
 — *Hala nahi nuke! Zer gertatzen da Jauna? —astozaintzaileak.*
 — *Egitan desiratu dizut Jainkoak gorde zaitzala! Zeu baitzara nere alaba etsaien eskuetatik salbatu zuen zalduna!*
 — *Zela jakin duzu? —atera zitzaion zaldunari.*

Baina erregea azalpenak ematen hasi aurretik, gerlari damutua belardira abiatu zen bere zaldiaren bila. Zaldiari zela jarri eta trostan sartu zen herrian. Eta erregearen aurrera azalduz, zaldun damutuak honelaxe galdetu zion:

— *Non daude orain Jauna, astoak eskatu nituenean aurkakotu zitzaizkidanak eta erraria bainintzan tratatu nindutenak? Non daude orain, Jauna?*
 — *Desagertu egin dira —erantzun zion erregeak lotsatuta.*
 — *Ene Jauna, non daude gerlari amaiera emateko zaldia eskatu*

nuenean, ezezkoa eman zidatenak? Non Jauna?

— *Ihes egin dute!* —berriro erregeak.

— *Jauna, ni zaldun ausart bat nintzen, heroi bat. Penitentzia egi-tearren etorri nintzen zure herrira. Baina ezin izan dut nere penitentzia bete. Beraz, neure herrira bueltatzen naiz.*

— *Ez arren! Herri honen gidaritzza eskaintzen dizut!*

— *Ez! Herriaren gobernua zeurea da errege! Nik osasuna nahi dut, arima garbitzea... Penitentzia besterik ez nuen nahi nik herri hone-tan eta betetzerik izan ez dudanez, nere herrira bueltatzen naiz.*

Eta zaldunak zera esanez jarraitu zuen:

— *Hona hemen gerlatik ekarri ditudan mirabeak. Erabil itzazu zure herriaren zerbitzurako!*

— *Jainkoaren izenean* —atera zitzaion erregeari—, *aukera bi uzten dizkidazu: joaten uztea, edo eta nere alabarekin ezkondu eta zeure-kin eramateko eskatzea!*

Zaldun ausarta erregearen alabarekin ezkondu eta herrira itzuli zen bere laguntzaile eta emazte ezkonberriarekin.

11. Bondi txikia eta Bakulu mamutzarra

Ulertzen edo ezagutzen ez diren fenomenoei azalpen ulergarri bat ematea du ipuin honek helburu.

Hona hemen!

Bondik zerua eta lurra, eguzkia, ilargia eta izarrak, gizakiak eta abereak, zuhaitzak, eta ardoa sortu zituen.

Deabruak ordea, balea baino handiagoa eta matxangoa baino gaiz-toagoa zen mamutzar bat, Bakulu Baka izenekoa.

Bakulu Bakak lehenengoz begiak ireki zituenean, gaua zen, ilargi beteko gaua. Eta bere inguruan zelaiak ikusi zituen. Zelaiez harantzago mendiak eta mendiez harantzago itsasoa. Itsasoak dirdir egiten zuen, zilarrezko ezkatatz jantzita balego bezala. Haize fresko bat agertu zen ondotik eta bizkarra ferekatu zion.

Bakulu Bakak begiak itxi eta hasperen egin zuen, lasai eta gozo sentitzen zelako.

Begiak berriro ireki zituenean, egun argi zen jadanik. Bakulu Ba-

kak, harrituta, ahoa ireki, mingaina atera eta eguzkia irentsi zuen, kloup!. Txakurak euli handi bat irentsiko balu bezalaxe.

Sabela bero-bero, pozez saltoka hasi eta zelaiak, mendiak, eta itsasoak, barrezka eta zera kantatuz igaro zituen:

Kwa kwa kwa!

Kwa kwa kwa! Eguzkiak ez du gehiago argi egingo!

Kwa kwa kwa! Kwa kwa kwa!

Zelaiak, mendiak eta itsasoak gurutzatzeaz nekatu zenean, haitzulo batetara joan eta bertan gelditu zen lo. Bip! Eta ametsetan zera kantatzen jarraitzen zuen:

Kwa kwa kwa! Kwa kwa kwa!

Ene lagunak! Mamutzarrak eguzkia irentsi zuenean, gaua gailendu zen, bai zeruan, bai lurrian; zeruan izarrak ezkutatu egin ziren, baita ilargia ere. Lurrian, beti gaua zen eta animaliak ez ziren gustora bizi. Gizakiak ere desagertuz joan ziren, beldur baitziren
Kwa kwa kwa! Kwa kwa kwa! delakoa entzuteaz.

Egun batez, Bondik honela esan zuen:

—Nahikoa da! Nere sorkariek ezin dute sufritzen jarraitu!

Bazuen Bondik bere sorkarien artean begikoa zuen bat "Bondi txikia" deitua, eta honi, Bakulu Bakaren aurrera joan eta haizkora eskuan hartuta, zera kantatzeko agindu zion:

Nik diot, eguzkiak argi egin behar duela!

Bondi txikiak Bondi handiaren agindua bete behar zuen. Haizkora hartu eta mamutzarraren aurrera abiatu zen, dardarka bazegoen ere.

Kwa kwa kwa! Kwa kwa kwa! —kantatzen jarraitzen zuen Bakulu Bakak eta Bondi txikia ikustean, bere mingain luzea atera eta irentsi egin zuen, klips!

Bondi txikiak deabruaren urdailean bukatu zuen, baoun!

Zailtasunak zituen arnasa hartzeko eta makaduraz beteta bukatu zuen, baina bizirik. Mamutzarraren urdailean, den-dena ikusten zuen eguzkiaren izpiei esker. Beraz, haizkora hartu eta bidea egiten hasi zen. Gibela moztu, barea ireki, eta bihotzerantzako bidea urratu. Bihotzera heldu zenean, erauzi egin zuen eta sukaldari on batek tipula zatikatuko lukeen bezala txikitu.

Bakulu Baka zerraldo erori zen lurrera, hilda.

Bondi txikiak irteera aurkitzea lortu zuen, baina mamutzarraren sabeletik atera zenean, atsekabe galanta izan zen berea, lurrak ilunetan jarraitzen zuela ikusi zuenean. Horrela bada, mamutzarraren sabel gainera igo, haizkorarekin sabela ireki eta eguzkia askatu zuen.

Eguzkia zerura igo zen berehala, hodei baten gainean hartzeko babes; eta argi egiten hasi zen.

Ordundunik, eguzkiak egunero argitu du lurra. Eta gizakiek eguzkia egunero zeruan ikustean, Bondiri eskerrak eman diote zera kantatuz:

Mila esker Bondi! Gaua bukatu da guretzat!

Eta Jainkoei dei egiten die dantzatzuz:

Kwa kwa kwa!

Kwa kwa kwa!

Utzi dantzatzuten gauez!

12. Ondare misteriotsua

Ipuin honek sinboloen dekodifikazioa erakusten du.

— Hona hemen gertatua.

— Zer ote, zer ote, ipuina da!

— Bazen gizon bathiru seme zituena!

Bazekien bere heriotza eguna zein zen

eta egun handia heldu zitzaionean, bere hiru semeak deitu zituen kalabaza bana eramateko eskatuz.

Seme bakoitzak kalabazari bere izena jarri eta aitari eman zion eta aitak kalabazak aletegian utzi zituen.

Handik laisterrera, aita hil egin zen.

Semeak, aita ehortzi ondoren, etxera bueltatu eta kalabazak jasotzera joan ziren.

Seme nagusiak bere kalabazan lurra aurkitu zuen

eta zeharo harrিতua, eskua ahora eramanez,

zera esan zuen: *aitak lur puska hau utzi al dit bakarrik?*

Bigarren semeak bere kalabazan lastoa aurkitu zuen
eta zera esan zuen: *aitak lasto zahar hau utzi al dit bakarrik?*

Seme gazteena ere bere kalabaza jasotzera joan zen
eta han, urre eta zilar kantitate handiak aurkitu zituen.

Anaia nagusiek txikiari
dirua erdibanatzeko eskatu zioten
baina anaia gaztea ez zegoen ados.

Epaitegiz epaitegi jardun zuten zazpi urte luzez
baina legearekin ere ez ziren inolako adostasunera heldu.

Egun batez, jakintsu baten etxera abiatzea erabaki zuten.
Afera harekin behin betirako amaitu nahi zuten,
nekatuta baitzeuden jadanik.

Jakintsu hura bere aita zenarekin batera ikasia zen
eta elkar oso ondo ezagutzen zuten.

Jakintsuaren etxerako bidean,
semeek bi zuhaitz aurkitu zituzten.
Txoriño bat zuhaitz batetik bestera hegaldatzen zela ikusi zuten;
utzitako zuhaitza lehortu
eta aukeratutako zuhaitz berria, berde-berde bilakatzen zelarik.
Hiru anaiak harrituta gelditu ziren
baina bidean jarraitu zuten.

Urrez eta zilarrez eginiko aker bat ikusi zuten ondoren
enbor lehor baten gainean
eta hartaz ere harritu egin ziren.
Bidean jarraitu zuten hala ere.

Ibai baten ertzera heldu ziren hurrengo.
Egarri zirenez, ibaian sartu
eta ura eskuetan hartzen saiatu ziren
baina ezin izan zuten ura ahoratu
lurrean desagertzen baizitzaien.

Azkenean,
jakintsuaren etxera heldu zirenean,
gaueko otoitzak errepikatzen harrapatu zuten.
— *Bake nahian etorri gara Jauna!* — *esan zioten anaiek.*
— *Jainkoak eman diezagula bake hori!* — *jakintsuak erantzun.*

— Azal iezaguzu mesedez, zureganako bidean ikusi ditugun gauza harrigarrien zergaitia!

— Zeintzuk izan dira ikusi dituzuen gauza harrigarri horiek bada?

— Jakintsuari galdetzea beti da onurakor!

Zureganaino etorri bagara, zutaz oso ondo hitzegiten entzun dugu-lako da.

Bidean, txoriño bat ikusi dugu zuhaitz batetik bestera hegaldatzen.

Zuhaitz bat uzten zuenean, hura lehortu egiten zen eta aukeratzen zuen zuhaitz berria, berde-berde bilakatzen.

— Horrek, emaztez beteriko etxea aditzera eman nahi du!

Gizon batek emazte bat baino gehiago dituenean, gaua igarotzen dueneko etxea da gustoko duena, maitasuna bilatzen duenekoa, alegia.

Aukeratzen duen emazteari plazerra ematen dio baina aukeratzen ez dituenak atsekabetuta uzten ditu.

Halaxe da.

Bigarren anaiak zera galdetu zion:

— Aker bat ere ikusi dugu urrez eta zilarrez egina enbor lehor baten gainean.

Harrigarria iruditu zaigu!

— Horrek zera eman nahi du aditzera: aberastasun handiak dituen gizona baina emakume zahar batekin ezkontuta dagoena!

Emakume zaharrarekin ezkontzen den gizonak bere gaztetasuna galtzen baitu.

— Egia da!

— Eta gero, ia-ia egarriz hilda geunden ibai bat aurkitu dugunean.

Ibaian sartu gara gerriraino

eta edateko gogoz izan arren,

ahora hondarra eramatea besterik ez dugu lortu.

— Horrek zera esan nahi du, aberatsa ase ezina dela eta aurkitzen duen guztia bereganatzen duela.

— Egia da! — aitortuko zuten hiru anaiek.

— Zuregana etorri gara Jauna, gure epaile izan zaitezten — esanez jarraituko zuten—.

Zazpi urte luzetan justiziari deitu diogu

*baina azkenean zuregana etorri behar izan dugu.
Zu bezalako jakinik ez baitago!*

— *Zer da bada, horrenbeste arduratzen zaituztena?
Zuen aitak eta nik batera ikasi genuen Koran guztia.
Nik badakit zuen aitak zekien guztia.*

Anaia zaharrenak hartu zuen hitza: *aitak, hil aurretik, lur puska bat utzi zidan bakarrik kalabazan eta asko harritu nintzen, beste zerbait espero bainuen.*

— *Zure aitak, bizi zenean,
zer ardura zuen bere herrialdean?*

— *Errege zen jauna!*

— *Zeu zara orduan bere lekua beteko duena.
Zeuri utzi baitizu erregetza.*

Eta bigarren anaia esan zion: *zuk lastoa aurkitu duzu kalabazan,
ez da hala?*

*Zu, lastoz elikatzen diren animalia guztien jabea izango zara: as-
toak, ahuntzak, zaldiak eta gameluak.*

Anaia gazteena, bere anaiei tokatu zitzaiena ikusita, poz-
pozik jarri eta dantzatzen hasi zen.

Jakintsuak honela esan zion gazteenari: *zuk urrea eta zilarra duzu,
beraz, zu merkataria izango zara,
Jainkoak halaxe nahi izan baitu.*

Hiru anaia beren etxera bueltatu ziren
jakintsuari eskerrak emanez.

13. Gurinezko emaztegaia

*Ipuin honen bidez, Afrikan usu gertatzen den egoera baten berri
eta horri buruzko gomendioa ematen du kontalariak.*

Bazen behin gizon bat
herriko nagusiari bere alaba eskainiko ziola emaztetzat promes
egin ziona.

Munduko ahalegin guztiak egin zituen arren,
ez zuen lortu alabarik edukitzerik, eta beraz, herriko nagusiari bere
alaba eskaintzerik.

Egun batez, barruko nahigabeari eutsi ezinda, sabanara joan eta negarrez hasi zen. Jeinu bat agertu zitzaion eta honek zera galdetu zion:

— *Gizona, zer dela eta negarrez?*

— *Lotsaz nagoelako Jauna.*

*Alaba ezkontzan promes egin nion gizon bati
baina ezin izan dut nere hitza bete
ez baitut alabarik eduki.*

— *Hori ez da arazoa, gizona!*

Etzazula negarrik egin, neuk lagunduko dizut eta!

Jeinua gurinezko almandrongilak egiten hasi zen; lurrezko ontzi batean sartu zituen banan-banaka, eta gero, ontzia ondo-ondo hertsu zuen.

— *Etorri datorren astean!* — agindu zion gizonari.

Aste beterren buruan, gizona jeinuarengana joan zen, agindu bezala eta gurina, edertasun paregabeko neskatile batean bilakatu zela konturatu zen.

Gizonak, neskatile bere alabatzat hartu eta herriko nagusiari eskaini zion.

— *Hona hemen nere alaba, promes egin nizun bezala* — esan zion nagusiari.

Kontu bat izan bakarrik: ez dadila eguzkitara irten.

— *Eguzkiak ez du ikusi ere egingo!* — ziurtatu zion nagusiak.

— *Nere alabak ezin du surik ikutu!* — gaineratu zion gizonak.

— *Ez du surik ikutuko!* — promes egin nagusiak.

Gauzak horrela, nagusiak neskatile etxera eraman zuen eta janaria eta garbitasunerako uraz gain, neskatilek ez zuen beste ezer ikutzen.

Egun batez, nagusiak batzar baterako deialdia jaso zueneta etxetik aldegitan, nagusiaren lehenengo emazteak neskatile gazteari deitu eta zera esan zion:

— *Gure senarra laister bueltatuko da;*

eta zu hemen ezer egin gabe zaude,

jarrita...

baina orain, kakahueteak prestatzen hasiko zara!

Neskatile gaztea negarrez hasi zen baina ez zuen ezer esan.

Nagusiaren lehenengo emazteak honela agindu zion: *“utzi negarrak alde batera eta hasi kakahueteak prestatzen”*.

Kakahueteak zuritu,
lapikoa sutan jarri
eta jakiari eragiteko koilara handi bat hartu zuen.
Koilarari heldu bezain laister,
eskua urtu zitzaion.

Eta orduan, koilarari beste eskuarekin heldu zion:
bigarren eskua ere berehala urtu zitzaionalarik.
Eta horrela, apurka-apurka, gorputz guztia urtu zitzaion,
gurin putzu bat gelditu zen arte suaren aurrekaldean.

Gertakizun hura ikustean, nagusiaren lehenengo emazteak ihesari eman zion, zer egin ez zekiela.

Etxe aurrean, nagusiak Nyander izeneko txakur bat zuen,
zeina emazte gaztearen zaindari utzi zuen.

Lehenengo emazteak txakurrari deitu eta
honela agindu zion: *“miazkatu urtutako gurin hau!”*.
Nyander-ek ezezkoa egin zion.

Eta behin eta berriz eskatu zion arren, txakurrak beti ezezkoa erantzuten zionzera kantatuz:

Nyander deitzen didazu, arren Nyander!

*Arroza egosten duzunean,
ez didazu ezer jaten ematen.*

*Haragia egosten duzunean,
ez didazu ezer jaten ematen.*

*Eta zure emaztekidea gurin bilakatu denean,
nik miazka dezadan nahi duzu?*

Txakurrak ez zuen nagusiaren lehenengo emazteak agindutakoa bete nahi izan.

Nagusia etxeratu zenean,
emazte gaztea harrera egitera joango zitzaioela espero zuen.
Txakurra kantuz hasi zen:

Nyander deitzen didazu, arren Nyander!

*Arroza egosten duzunean,
ez didazu ezer jaten ematen.*

Haragia egosten duzunean,

ez didazu ezer jaten ematen.

*Eta zure emaztekidea gurin bilakatu denean,
nik miazka dezadan nahi duzu?*

Nagusiak esan zuen:

“Ez dut ezer ulertu, zer diozu?”

Eta txakurrak berriro:

Nyander deitzen didazu, arren Nyander!

*Arroza egosten duzunean,
ez didazu ezer jaten ematen.*

*Haragia egosten duzunean,
ez didazu ezer jaten ematen.*

*Eta zure emaztekidea gurin bilakatu denean,
nik miazka dezadan nahi duzu?*

Nagusiak ez zuen ulertu nahi:

*“Etorri hona Nyander —aginduko zion txakurrari—, nik uler dezadan!
Nere emazte gaztea ene bila etorriko zitzaidala uste nuen”.*

Txakurrak, bere nagusiaren aldamenean jarriz,
zera kantatu zion:

Nyander deitzen didazu, arren Nyander!

*Arroza egosten duzunean,
ez didazu ezer jaten ematen.*

*Haragia egosten duzunean,
ez didazu ezer jaten ematen.*

*Eta zure emaztekidea gurin bilakatu denean,
nik miazka dezadan nahi duzu?*

Nagusiak etxeko guztiak deitu zituen
zer gertatu zen galdetzeko.

Eta denek, txakurrari galdetzeko eskatu zioten.

Txakurrak orduan erantzun:

*— Normalean, lehenengo emazteak ez dit ezer jaten ematen,
baina emazte gaztea urtu denean,
gurina miazka dezadan nahi izan du,
eta nik ezetza eman diot.*

Nagusiak bere lehenengo emazteari deitu zion
eta ito egin zuen.

Gero, neskatile emaztetzat eman zion gizonarengana abiatu zen.

Eta gizona, jeinuarengana bueltatu berriro.
 Jeinuak ez arduratzeko eskatu zion.
 Gizonak, gurin hondakina jaso,
 eta berriro lurrezko lapikoan sartu zuen.
 Ondo-ondo itxita utzi
 eta aste biren buruan, emazte gaztean bilakatu zen berriro.
 Gaur egun ere gauza bera gertatzen da:
 gizonak bere emazteetariko batek lanik egin ez dezan
 nahi baldin badu,
 ezin du etxetik aldegin.
 Etxetik aldegin bezain laister,
 bestela, emaztekideek lanera behartuko baitute.

14. Umezurtza eta hipopotamoa

*Ipuin honen bidez, Afrikako ahozko literaturaren gai nagusi-
 tariko bat ukitzen da: umezurtzen defentsa, alegia.*

Baziren behin bi neskatila:
 batek bazuen ama
 baina ez besteak.
 Amarik ez zuen neskatilak
 egun guztia lanean jarduten zuen.
 Goizero, bezperako janaria
 berotu behar izaten zuen;
 gero, aletegira joaten zen
 eta etxeko lan guztiak ere berak egiten zituen.
 Gau eta egun lan egin behar izaten zuen
 eta ama zuen neskatilak, ordea, ez zuen deus egiten.
 Goiz batez, amarik ez zuen neskatila bezperako janaria epeltzen ari
 zela, burduntzaliak esku artetik ihes egin zion
 eta sutondoko errautsetara jausi zitzaion.
 Ama-ordea garrasika hasi zen:
 — *Hala! Dena hondatu duzu!*
 Neskatilak, hasieran, ez zuen ezer esan
 eta gero, zera galdetu zion amari:
 — *Zer gertatzen da bada?*

- *Hondatau egin duzula!*
 — *Esaidazu bada, zer hondatau dudan!*
 — *Bezperako janaria epeltzeko agindu dizut eta zuk, nahita, bunduntzalia errautsetan sartu duzu!*
 — *Ama, ez dut nahita egin!*
 — *Bai, nahita egiten duzu!*
 — *Zuk hala baldin badiozu...*
 — *Tentetu berehala!* —agindu zion emakumeak.
 — *Ez duzu ezer jango burduntzalia ibaian garbituta ekarri arte.*
 — *Nora joan behar dut garbitzera?* —galdetu zion neskatilak.
 — *Saarabaaba ibaira!*
 — *Ondo da! Jainkoak lagun nazala!*

Eta ibairako bidea hartu zuen.

Bide hura piztitzarrez josita zegoen eta ibaia ere oso sakona zen.

Ibai ertzera heldu zenean, hipopotamo batek uretatik burua atera eta zera galdetu zion: "*Zertara etorri zara?*"

Neskatilak ez zion deus erantzun.

Hipopotamoak berriro galdetu: "*Zertara etorri zara?*"

Neskatila negarrez hasi zen:

— *Nere ama-ordeak janaria epeltzeko agindu dit eta burduntzalia errautsetara jausi zaidanez, ibaira bidali nau garbitzera.*

— *Ondo da!*

Hipopotamoak neskatila besoetan hartu eta ibaiko uretan sartu zuen.

Neskatilak aste bete igaro zuen ibaian.

Ama-ordeak eta aitak, neskatila hil egin zela pentsatu zuten.

Baina egun batez, aita, bere dirupoltsa hartu eta ibai ertzera joan zen; bere alaba hilda zegoela egiaztatu nahi zuen.

Ibaiko urazala geldi-geldi zegoen, ez zen ezer mugitzen.

Eta etxera bueltatzean, zera esan zuen:

*"Ez dago zalantzarik,
nere alabatxo hilda dago".*

Bitartean, hipopotamoak soineko polit-politak eta panpox prestatzeko emakumeek erabiltzen dituzten osagai guztiak oparitu zizkion neskatilari.

Gero, hiru arraultza eman zizkion zera aginduz:

"Familiarekin itzultzen zarenean apurtuko dituzu".

Eta gero honela gehituko zion: *"Gurasoen etxe aurrera heltzen zarenean, kantatzen hasiko zara".*

Neskatilak, ibaia utzita, etxerako bidea hartu zuen.

Herrira heldu zenean,

arraultza bat apurtu zuen

eta arraultzetik, hainbeste diru atera zen.

Neskatilak diru guztia jaso zuen

eta bere gurasoen etxera hurbildu zenean,

bigarren arraultzea apurtu zuen:

Hainbeste behi atera ziren arraultzetik.

Aitaren etxe aurrera hurbildu zenean, zera kantatzen hasi zen:

Aita, negar dagit,

Ni, umezurtz txikia...

Etxekoak harritu egin ziren,

ez zuten kantuaren mezua ulertzen.

Neskatilak, orduan, hirugarren arraultzea apurtu zuen:

arraultzetik hainbeste etxe atera ziren.

Orduan, aita etxetik atera zen

eta ama-ordea ere bai.

Neskatila ikusi zuten:

oso polita zegoen.

Andreak esan zuen: *"Nere alaba ere joan dadila ibaira!*

Nahita bota dezala burduntzalia errautsetaraeta

ibaira joan dadila garbitzera!".

Alabak halaxe egin zuen

eta ez zuten gehiago ikusi.

Arrazoi hori dela medio esaten da:

umezurtzak ondo-ondo zaindu behar direla.

15. Emakume irenslea

Ipuin honetan narratzaileak entzulegoaren arreta irabazteko eta bere kontakizunari egiantza emateko erabiltzen dituen baliabi-deak aurki ditzakegu: galdera erretorikoak, narratzailearen le-kukotasuna, lehenengo pertsonaren erabilera, etab.

Gizon ongile, atsegin eta zerbitzari batek, emakume jator bat zuen emaztetzat, zeinak hainbeste seme-alaba eman zizkion. Ipuina kontatzen hasten gareneko momentuan, alaba guztiak ezkondu zituzten eta seme guztiak, ordea, etxean oraindik.

Baina jakin behar duzuen, batez ere, zera da: andre honek bizitza bikoitza zuela.

Gauetz, senarrak loak hartzen zuenean, bere kanela usaineko azala utzi eta jingibre edo bainila zaporea hartu eta lehiotik ihes egiten zuen. Erakunde sekretu batean parte hartzera joaten zen bere lagunekin, zeinaren izena ematen ez naizen ausartzen.

Ausartu egin beharko dut, halere, erakundearen izena ematen, ez da hala? Bada, Azalik gabeko Zerrien erakundea da erakunde horren izena.

Ipuina gertatzen den unean, andre hau, Azalik gabeko Zerrien Erakundeko nagusia zen eta Erakundeari, bere familiakide bat eskaini behar zion, azalarekin tanborra egiteko. Dakizuenez, Azalik gabeko Zerriak, gauetz, beren burua tanborrekin estalita ateratzen dira.

Zein familiakide eskainiko diola erakundeari uste duzue andreak? Alabaren bat? Semeetariko bat? Ez, horietako inor ez. Zein beraz? Esango al dizuet? Bada, senarra! Gizon ongile, atsegin eta zerbitzari honek lagun asko zituen. Eta hauetariko batek, bere auzoko lagunak, emaztearekin arriskuan zegoela aditzera eman zion.

Albistea ikaragarria zen eta gizon ongileak ez zuen sinistu nahi izan. Nola sinetsiko zuen bada horrenbeste ume eman zizkion andrearen doilorkerian? Auzokoari ez entzun egin arren, honek, behin eta berriz eragin zion. Albistea jaso zuen gau bertan beraz, bere begiekin egiaztatu ahal izango zuen auzokideak esana. Ezkutatuta mantenduko zuen bere burua, Azalik gabeko Zerriek ikus ez zezaten.

Gizon ongile, atsegin eta zerbitzariak egia jakin nahi zuen. Gau erdiko hamabi kanpaikadak entzun zituenean eta hamabigarren kanpaikadarekin batera, izaki arraro batzuk ikusi zituen. Gizaki itxura zuten baina ez zuten azalik. Azalik gabeko Zerriak ziren! Keinu arraroak egingo zituzten, oihu biziak aterako, akelarrea antolatuko deabruekin...

Bazegoen sazerdotesa bat zeremoia gidatzen zuena eta zera kantatuko zuena:

Abazomennan jantan sila la, jantan oke
A! jantan sila la, jantan oke
Jantan sila la, jantan oke
Nere senarra aurkitzen badut,
bere azala hartu
eta tanborra egingo dut!
Si m te jwenn nonm nan,
M ta pran po l, M ta fe on tanbou!

Gizon ongileak bere emaztea ezagutu asmo zuenean, bihotza gelditu zitzaion. Eta une hartan, tanbor jole nagusiaren agindura, tanborrak jotzen hasi ziren.

Gizon ongileak gidaria ezagutu zuen: bere auzokoa zen, eta honek zera kantatu zuen:

Entzun, nere hitzek ez diote gezurrik!
Nat la tande anhe e e e !
Nat la tande,
Lo m te pale w, te kwe m te manti!
Entzun, nere hitzek ez diote gezurrik!

Gerora, Azalik gabeko Zerriak erretiratu zirenean eta eguzkia zeruratu, gizon ongilea bere ezkutalekutik atera eta etxera abiatu zen, non bere emaztea lasai-lasai lotan aurkitu zuen. Semeak esnatu zituen, arriskuaren berri eman eta sazerdotisaren abestia erakutsi zien.

Biharamunean, lanari huts egin zion. Gauean, bere emaztearekin lotaratu zen eta hainbat eta hainbat urtetan bezalaxe, emaztearen kanela, jingibre eta bainila usaiak horditu zuen. Emaztea ferekatzen hasi zen esanez:

Abazomennan, jantan sila la, jantan oke!

Emazteak oihu egin zuen, ametsgaizto bat ukan zuela iruditu baitzitzaion. Semeak orduan, beren logeletatik irten eta aitarekin batera, zera kantatzen hasi zitzaizkion:

Abazomennan, jantan sila la, jantan oke!

Amak isiltzeko agindu zien, eta ba al dakizue zer gertatu zen? Esango al dizuet? Bada,ugar batek jo eta erre egin zuela.

Eta ba al dakizue gizon ongile, atsegin eta zerbitzariak zer aurkitu zuen emaztearen jantzi artean? Esango al dizuet?

Hara bada! Kanela, jingibre eta bainila espezia apur bat.

Ni handik igaro nintzen. Usainak erakarrita hurbildu egin nintzaian; sudur azalak ireki, begiak itxi eta ostiko bat jaso nuen ipurdian. Lurrera erori nintzen baina oraindik gogoz nago Hatikotik ipuin hau zuei kontatzeko.

16. Damkala

Ondoko ipuina zortiaz mintzo da: zortea, zoritxarraren antonomo gisa, eta zortea, patuaren sinonimo gisa.

Bazen behin, sekula ezer harrapatzen ez zuen arrantzale bat. Munduan gustokoen zuena dadoetara eta kartetan jokatzera eta oilar jokoetan apustu egitea zen. Zeukan diru apurra jokoan galtzen zuen.

Igande batez, emazteak umeentzako janaria eta jantziak erosteko zuen dirua galdu zuen eta andreak diru galeraren berri jakin zue-nean, arrantzara bidali zuen.

Damkala, halaxe deitzen baitzen arrantzalea, kainabera, balda eta garnata hartuta, ibai hertzera joan zen. Pita uretara jaurti zuen zera kantatuz:

Damkala, ez zara zorioneko!

Jwet zo, jwet kat,

Gagye manje lajan Damkala!

Damkala, ez duzu bat ere zorterik!

Bat batean, pitaren puntan tengada somatu zuen. Ene! Tenk egiten du, ene! Eta sinestezina iruditu zitzaion arren, mero izugarri bat kanporatu zuen. Eta zera kantatzen du:

Damkala zorionekoa zara!

Ala Damkala gen chans!

Li fek pran yon gwo pweson!

Amua ezpainean kateatuta zekarren arrainak, haserre bizian, ez zela arraina esan zion. Damkalak ezin zuen sinistu bere belarriek entzuten zutena, eta honela atera zitzaion:

— *Hona hemen ez dela arraina dioen arraina!*

Arrainak zioena, ordea, egia izan bide zen, berehala suge berde batean bilakatu baitzen. Suge berdea, penatu egin zen arrantzalearen zorte txarraz eta ibaian behera abiatzeko gomendatu zion, guaiaba baten ingururaino, zeinaren oinetan zilarrez betetako zaku bat aurkitzen zen. Burtsa hartan, nahikoa izango zuen arrantzaleak bere zorrak kitatu, emazteari dirua bueltatu eta lorategiaren izkina batean, suge berdearentzako leiho gabeko etxetxo bat eraikitzeko.

Damkalak, ahorik ireki gabe, sugeak gomendatutakoa egin eta guaiabaondoa aurkitu zuen. Emazteari dirua bueltatu ondoren, lorategian etxetxo bat eraiki zuen, eta etxe huraxe eskaini zion suge berdeari.

Sugeak, orduan, ur freskoa eta piztutako kandela bat eramateko eskatu zion. Eta halaxe egin zuen Damkalak!

Biharamonean, Damkalak, suge berdearen lekuan emakume lirain bat aurkitu zuen. Beltzarana zen eta ipurdi bete-beteak zituen. Arrantzalea emakume beltzaranaz maitemindu zen.

Emakumeak, betirako zorionekoa izango zela agindu zion, baldin eta bera etxe hartan zegoenik inori esaten ez bazion. Arrantzaleak, bihotzean gordeko zuela bere maitalearen sekretua eta etxean sartzeko giltza beti bere patrikeran izango zuela ziurtatu zion.

Hurrengo igandean, Damkalak kartetan jokatu eta irabazi egin zuen; dadoetan ere bai eta oilar jokoan ere berdin. Etxean, diruz josita sartu zen.

Handik aurrera, igandero irabaziko zuen.

Bere emaztea ere loditu egin zen, ipurdiak sendotu egin zitzaizkion eta eder bilakatu zen! Eta arrantzalea pozik asko zegoen, hain andre ederrak edukitzearren!

Emazteak, irratia, arroza, indaba gorriak eta Damakalarentzako praka berdeak erosi zituen.

Igande batez, Damkala presaka zebilen dadoetan jokatzera joateko. Ur freskoa eta kandela piztu eta lorategiko etxolara eramán ondoren, emazteak, berak oparitutako praka berdeak jazteko eskatu zion. Damkala ezetz esatera zihoan baina men egin zuen, gogoz kontra; jantzi zenean, herrira abiatu zen ziztu bizian.

Damkalak praka zaharrak lurtean utzi zituen eta emazteak jasotzerakoan, patrikeran giltza aurkitu zion. Lorategira atera eta han aurkitzen zen etxeko atea ireki zuen, andre beltzarana aurkituaz barruan.

Herrian, Damkalak dadoetara galdu egin zuen, kartetan ere bai eta bere oilarrak indar gabe gelditu ziren. Ekaitzak harrapatu zuen.

Damkala, berehala, giltzaz gogoratu zen. Eskuineko patrikera ukitu zuen lehenengo, eta ezkerrekoa gero. Arranopola! Emaztearen eta maitalearen artean gertatutakoa antzeman eta etxerako bidea hartu zuen. Bidean, lanturu hau entzun uste zuen:

Damkala, banoa! Zure emazteak ikusi nau!

Ene Damkala, banoa!

Fanm ou we mwen, m ape pati o!

Damkala, banoa! Zure emazteak ikusi nau!

Damkala lorategira heldu zenean, begietatik, sudurretik, belarrietatik eta emakumearen poro guztietatik ura ateratzen hasi zen, suge berde batean bilakatu arte.

Ene Damkala! Banoa!

Halaxe kantatzen zuen suge berdeak lorategia uzten zuen bitartean. Damkala sugearen atzetik abiatu zen urruti-urrutira, paradisu bano urrutirago. Sugea jadanik ikusterik ez zuenean eta sugearen kantua entzuterik, etxera bueltatu zen, leher eginda. Eta etxea hutsik aurkitu zuen, abandonatua...

Arrantzalea arrantzan egitera abiatu zen.

Gaur ibai ertzean aurkitu dut. Ostiko bat eman dit, kalap! Bakarti eta malenkoniatsu baitzegoen.

17. Gurasoen ala emaztegaiaren maitasuna

Ipuin hau enigmatikoen artean sailka dezakegu, ezkontzen den semea edo gurasoengandik bereizten den gaztea, norik ote duen maiteago planteiatzen baitu: gurasoek ala emaztegaiak.
Afrikako ipuin gehientsuenetan bezalaxe, gizonezkoaren ikuspegi izango da ipuinaren ardatz.

Bazen behin mutil bat, bere aita eta amarekin bizi zena. Neskatila lirain bat zuen emaztegaitzat eta asko maite zuten elkar.

Zoritarreko egun batez, mutila gaisotu egin zen. Elbarriak jo zuen eta minaren minez, mugitu ezinik gelditu zen. Hamar urte igaro ziren eta mutilak geldirik jarraitzen zuen, elbarritua eta oinazeak atsekabetua. Hamaikagarren urtean, sasi-sendagile batek bisitatu eta zera esan zion:

— *Neuk ezagutzen dut zure gaisotasunarentzako erremedioa.*

Mutilaren amari, sasi-sendagilea entzutean, zera atera zitzaion:

— *Edozer delarik ere erremedioa, prest gaude gure semea sendatzeko egin behar dena egiteko!*

— *Edozer gauza egiteko prest al zaude?* —galdetuko zion sasi-medikuak.

— *Bai, Jainkoa dut lekuko! Neure bizia eman behar baldin badut ere, halaxe egingen dut, nere semea zutik ikustearren!* —erantzungo zion amak berriro.

— *Egia esaidazu!* —errepikatuko zuen berriz sasi-medikuak—. *Zeure bizia emateko prest ez zeundeke, horraitio!*

— *Baietz!* —berriro amak—. *Hala behar balitz egingen nuke!*

— *Begira bada zer egin behar duzun* —esango zion azkenik sasi-medikuak—. *semea hartu eta etxola batean sartuko zara. Atea itxi eta etxolak izan ditzazkeen zulo eta zirrikitu guztiak estaliko dituzu; semea magalean hartuko duzu. Hala egiten duzunean, etxolak sua hartuko du eta zuk barruan eutsi beharko diozu. Etxola osoa erretzen denean, semea zutitu egingo da.*

— *Hori bada egin beharreko guztia, hala egingo dut!* —esan zuen amak, buruarekin baiezkoa eginenez.

Beraz, ama-semeak etxolara eramane zituzten eta giltzean sartu. Gero, etxolari sua eman zioten. Amak, kea usaitu eta sugarraren beroa sentitzean, etxola utzi eta arineketan aldegin zuen.

Aitak ama etxean sartzen ikustean zera oihukatu zuen:

— *Ene Jainkoa! Ama semea etxolan utzita dator! Nik izango ote dut indarra!*

— *Egitan?* —galdetuko zion sasi-medikuak—. *Zuk uste duzu ahal izango duzula?*

— *Bai, ahal izango dut* —aitak.

— *Hala bada! Zoaz eta sar zaitetz sutan dagoen etxolan, zure semea barruan dagoeta! Etxolan sartzen zarenean, eman eskua semeari, zeureganatu eta besarkatu ezazu! Etxola guztia erreko denean, orduantxe osatuko da zure semea.*

Aita etxola barrura sartu zen. Baina sugarraren beroa sentitzean, laisterka batean atera zen kanpora, sua jasan ezinik.

Emaztegaiak gertatutakoaren berri guztia zekien. Eta zera esan zuen:

— *Orain neu saiatuko naiz.*

Sasi-medikuak esan zion:

— *Jainkoak nahi baldin badu, zure senargaia zutitu egingo da! Etxolan sartuko zarenean, senargaia zeureganatu eta besarka ezazu etxola guztia erreko den arte: une horretan, zure senargaia sendatu egingo da!*

— *Prest nago!*— aditzera emango zuen emaztegaiak.

Emaztegaia sutan zegoen etxolan sartu zen. Lurrean etzanda aurkitu zuen senargaia jaso, beso artean estutu eta bere bularraren kontra besarkatu zuen.

Halaxe jasan zuten bi gazteek sutea eta behin etxola guztia erre zenean, senargaia tentetu egin zen.

Eta mutilak osasuna berreskuratu zuen betirako.